

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ
СЕДИШТЕМ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**ПОСТУПАК ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА
НАКНАДУ ШТЕТЕ ЛИЦА НЕОСНОВАНО
ЛИШЕНОГ СЛОБОДЕ ИЛИ НЕОСНОВАНО
ОСУЂЕНОГ**

(мастер рад)

Ментор

Проф. др Мирјана Ђукић

Студент

Милица Виријевић

Бр. индекса: 383/2024

КОСОВСКА МИТРОВИЦА 2026.

САДРЖАЈ

УВОД	4
1. ПРАВНИ ОСНОВ НАКНАДЕ ШТЕТЕ НАСТАЛЕ ЗБОГ НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ ИЛИ НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ	7
1.1. Разлози за увођење ове врсте накнаде штете у позитивним правима – опште напомене	7
1.2. Теорије о основу одговорности за штету због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде	10
1.3. Правни основ накнаде штете због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде у праву Републике Србије	12
2. УСЛОВИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА НАКНАДУ ШТЕТЕ УСЛЕД НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ ИЛИ НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ	16
2.1. Позитивни услови за остваривање права на накнаду штете услед неоснованог лишења слободе	17
2.2. Одсуство одређених претпоставки као услов за накнаду штете код неоснованог лишења слободе (негативни услови)	21
2.3. Позитивни услови за остваривање права накнаду штете услед неосноване осуде	23
2.4. Одсуство одређених претпоставки као услов за накнаду штете код неосноване осуде (негативни услови)	25
3. ВРСТЕ ШТЕТЕ КОЈЕ СЕ НАКНАЂУЈУ УСЛЕД НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ ИЛИ НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ	28
3.1. Накнада материјалне штете лицима која су неосновано лишена слободе или су неосновано осуђена – врсте накнаде	29
3.2. Накнада нематеријалне штете због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде – врсте накнаде	33
4. ПОСТУПАК ЗА НАКНАДУ ШТЕТЕ УСЛЕД НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ ИЛИ НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ	36
4.1. Правна природа поступка за накнаду штете	37
4.1.1. Рехабилитација лица неосновано лишених слободе и неосновано осуђених као главни циљ поступка за накнаду штете	37
4.1.2. Специфичност поступка за накнаду штете код неоснованог лишења слободе или неосноване осуде– поступак SUI GENERIS	39
4.2. Поступак пред органом управе	41

4.3. Застарелост права на накнаду штете.....	43
4.4. Наследивост права на накнаду штете.....	46
4.5. Судски поступак.....	47
4.6. Поступак за остваривање права на морално задовољење.....	51
4.7. Поступак за остваривање права на признавање радног стажа или стажа осигурања.....	53
4.8. Остала права која припадају лицима услед неоснованог лишења слободе или неосноване осуде.....	56
5. ПОСТУПАК ЗА НАКНАДУ ШТЕТЕ УСЛЕД НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ И НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ У СТРАНИМ ЗАКОНОДАВСТВИМА.....	58
5.1. Европскоконтинентални правни систем.....	59
5.2. Државе бивше СФРЈ.....	61
6.3. Англосаксонски правни систем.....	63
6. ЗАКЉУЧАК.....	67
ЛИТЕРАТУРА.....	72

УВОД

Кривични поступак носи са собом опасност да лице буде неосновано лишено слободе или неосновано осуђено. Сумња која постоји на почетку кривичног поступка да је окривљени извршио кривично дело, може се на крају показати неоснованом. Схватање да окривљени у том случају нема право на накнаду штете, јер је вођење кривичног поступка у интересу друштва и да државни органи врше поверену им законску надлежност, у данашњем праву је напуштено. Друштво прихвата ризик неоправданог покретања поступка и неоправданог кажњавања, који је многобројним и различитим установама кривичног поступка сведен на најмању могућу меру, али ипак није искључен. Окривљени према коме је покренут кривични поступак за чије покретање није било оправдања сматра се оштећеним и штета коју је он претрпео због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде мора му се накнадити. Право на накнаду штете у том случају је прожето начелом правичности, а одговорност је државе да за права и слободе грађанима јемчи, ако у датој прилици не може друкчије, онда накнадом настале штете због неосноване осуде или неоснованог лишења слободе у кривичном поступку који је у њено име вођен.

Зато ћемо у првом делу рада указати на разлоге који су оправдали увођење ове врсте накнаде у позитивна права. Видећемо да се није било лако изборити за увођење ове врсте накнаде, с обзиром на аргументе поборника схватања да се не треба признати право на накнаду штете због неосноване осуде, која су посебно дошла до изражаја у одређеним периодима развоја државе и њену тадашњу посматрану улогу у регулисању друштвених и правних норми. У првом делу рада осврнућемо се и на теоријска схватања о правној природи накнаде штете, која су била битна из разлога што су омогућила профилисање правног основа ове накнаде.

Правни основ накнаде штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде, треба сагледати на начин како је ово питање регулисано у позитивним правима. У Републици Србији материја накнаде штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде садржана је у Уставу Републике Србије¹, прихваћеним међународним

---

¹ Устав Републике Србије - УРС („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021)

прописима о заштити људски права, Закоником о кривичном поступку², а посредно и другим законима из области грађанског и радног права и подзаконским актима. У складу са овим одредбама, у теорији и судској пракси прихваћено је становиште да је право на накнаду штете субјективно право оштећеног и да је одговорност државе за тако причињену штету објективна.

Питање услова за остваривање права на накнаду штете везано је за утврђивање шта представља неосновано лишење слободe и неоснована осуда и утврђивање околности да до лишења слободe или осуде није дошло услед кривице оштећеног лица или утицаја других услова који искључују право на накнаду.

У погледу обима, накнада штете није прописана искључиво одредбама Законика о кривичном поступку, већ је иста разасута у оквиру одредаба облигационог и радног права, док је одредбом Законика о кривичном поступку гарантовано право на моралну репарацију, признање радног стажа и осигурања и поништавање уписа осуде у казнену евиденцију.

Одређивање правне природе поступка за накнаду штете настале неоснованим лишењем слободe или неоснованом осудом, садржано је у одговору на питање зашто су управо посебним одредбама Законика о кривичном поступку прописани услови за ову накнаду, када се има у виду да је институт накнаде штете регулисан правилима грађанског права као и одређивањем циља због којег је и поступак предвиђен, а то је друштвена рехабилитација неосновано лишених слободe и неосновано осуђених кроз поступак за накнаду штете.

Што се самог поступка тиче видећемо да се он одвија у две фазе, прва се одвија пред органом управе, а друга пред судом. Одређене дилеме се везују за поступак који претходи пред органом управе, односно да ли је лице пре покретање поступка за накнаду штете пред парничним судом дужно да се обрати Министарству правде, као процесни услов за покретање поступка пред судом.

---

² Законик о кривичном поступку – ЗКП, („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012,32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС).

Прихватање најважнијих међународних стандарда у погледу заштите права на слободу и признавање надлежности међународних судова као и одговарајућих тела међународних организација да контролишу поштовање људских права у државама чланица, нарочито на европском простору, допринело је извесном уједначавању законодавстава. Ипак, опстају међусобне разлике између европскоконтиненталног и англосаксонског правног система у погледу регулисања ове накнаде и правила поступка, а и у оквиру ове две гране између држава постоје одређене разлике у погледу начина како је ово питање регулисано. Због тога је упоредноправно истраживање утемељено на анализи европскоконтиненталног и англосаксонског правног система у погледу правила поступка за накнаду штете. Као репрезенте англосаксонског правног система, приказали смо законодавства Велике Британије и САД-а, а што се тиче европскоконтиненталног правног система приказали смо законодавна решења у француском, италијанском, немачком, руском и мађарском праву, а посебно је било битно приказати законодавства земаља из састава бивше СФРЈ, са којима Република Србија дели заједничку правну традицију.

Главни циљ овог рада је давање научног доприноса покушајем одговора на поједина питања која су у другим научним делима, која су се бавили овом темом, по мишљењу аутора изостала или су приказана друкчије од схватања аутора овог рада. Притом, сем монографије аутора Момчила Грубача. „Накнада штете за неоправдану осуду и неосновано лишење слободе“ из 1979. године, нико пре, а ни након тога, није на систематски начин покушао да се бави поступком за накнаду штете услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде и веома је мало научних дела на ову тему, па самим тим и одговора на поједина питања. После толико година и поменуте монографије, правна наука је засигурно, због протекла времена, нових схватања и погледа, жудела за једним научним делом који ће обухватити ову тему у свим њеним видовима, а која по структури и циљу неће ни приближно моћи да парира поменутој монографији, која ће засигурно остати научно дело које је скоро у потпуности исцрпео ову тему. Исто тако циљ је био, ближе се упознати са начином на које је поступак за накнаду штете услед неоснованог лишења слободе или неосноване осуде регулисан у упоредном праву, како би на основу тога могли стећи нова знања о овом поступку и евентуално сагледати могућност примене *de lege ferenda* неких решења и у праву Републике Србије.

У раду су коришћени историјскоправни, нормативни и упоредноправни метод.

1. ПРАВНИ ОСНОВ НАКНАДЕ ШТЕТЕ НАСТАЛЕ ЗБОГ НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ ИЛИ НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ

Учења о правној природи накнаде су својевремено била веома многобројна и разноврсна. Једна су имала за циљ да оправдају накнаду штете као субјективног права, а нека су чак имала за циљ да оспоре право на накнаду штете, чак и до те мере да окривљени треба да истрпи све оно што га је снашло у кривичном поступку и да трпи и неоснованост одлука која су у поступку донете против њега. До свих тих схватања је дошло када се јавила идеја о накнади као субјективном праву лица неосновано осуђених, односно неосновано лишених слободе. „Идеја о накнади штете као субјективном праву морала се правно доказати и образложити, јер је од тог образложења зависило да ли ће бити убедљива за људски дух оног времена који на њу није био навикао, и нарочито да ли ће бити прихваћена у позитивним правима“.³ Због тога се кроз правну природу и правни основ настојало доказати због чега окривљени има право на накнаду штете не само у случају незаконитих одлука на његову штету већ и због неправилног рада органа поступка који је довео до неоснованих одлука.

1.1. Разлози за увођење ове врсте накнаде штете у позитивним правима – опште напомене

Непогрешивост, као ни нека апсолутна савршеност суштински нису својствени људима, па како и у правосуђу раде људи, није могуће искључити ни грешке и заблуде које проистичу из активности правосуђа, па самим тим и органа кривичног поступка. Судске заблуде нису честе, али се некада, нажалост, дешавају, из чега могу да произађу и незаконите одлуке и неоснована лишења слободе у кривичном поступку. Грешке

---

³ Грубач, М., Накнада штете за неоправдану осуду и неосновано лишење слободе, Савремена администрација Београд, 1979, 21.

направљене у кривичном поступку, било чињеничне, било правне природе, могу се у процесном смислу исправити системом правних лекова. Када човек буде неосновано лишен слободе, онда је то удар на једно од основних људских права, исто као што му се неоснованом осудом вређају углед и част. „Иако није спорно да слобода нема цену, те да су и човекова част и достојанство начелно непроцењиве вредности, у правном смислу се и таква правна добра на један релативно сиров начин, ипак могу изразити и одређеним новчаним еквивалентом, па се тако у правном систему и омогућава захтевање и добијање накнаде штете, али и рехабилитација, те остваривање других права неосновано осуђених лица и грађана који су неосновано лишени слободе“.⁴ Захтеви елементарне правичности налажу да се лицима која су била жртве неоснованог лишења слободе или која су неосновано осуђена, накнади тиме наступела штета, те да се они на реално могуће начине рехабилитују.

У кривичном поступку инквизиторског типа у којем је окривљени имао положај објекта над којим се врши правосуђе, а тортура и непоштовање процесних права окривљеног се сматрало легитимно, идеја о накнади штете није имала изгледа за успех. Међутим, услед еволуције друштвеног положаја грађанина и посебно еволуцијом положаја окривљеног у кривичном поступку, дошло је до напредовања идеје да се окривљеном призна накнада штете због неоправдане осуде.⁵

Право на накнаду штете за неосновану осуду се развило из једног раније установљеног права осуђеног, да тражи и добије накнаду штете ако је до неоправдане осуде дошло услед незаконитог рада суда или другог државног органа. Могућност остваривања накнаде тим путем је била ограничена, јер право није обухватало случајеве неоправдане осуда до којих није долазило без икакве грешке суда која се није могла приписати кривици суда, а такви случајеви су у пракси били најчешћи. Установа накнаде штете неоправдано осуђеним лицима настала је касније када се накнада почела признавати и у тим случајевима.

Нешто касније, са мање одлучношћу и са скромнијим разлозима, постављено је питање накнаде штете за неоправдани притвор у кривичном поступку. У правној теорији

---

⁴ Шкулић, М., Кривично процесно право, Правни факултет, Универзитета у Београду, 2014, 495.

⁵ Грубач, М., *op. cit.* 4.

су се јавиле идеје да и у случају неоправданог притвора постоје разлози за накнаду штете и да су ти разлози исти као у случају неоправдане осуде.⁶ Против накнаде за неосновано лишење истицани су исти или слични разлози који су пратили и противљење увођења накнаде штете због неоправдане осуде. Они су се заснивали на то да је неосновано лишење слободe чешће него неоправдана осуда, јер се одлука о одређивању притвора у кривичном поступку не заснива на оном степену уверења о истинитости чињеница која се тражи за доношење пресуде, већ на сумњи да је окривљени извршилац кривичног дела.⁷ Затим да су неоправдана осуда и неосновани притвор две различите процесне ситуације, да је штета која настаје неоснованим притвором много мања него неоправданом осудом.⁸ Можда најважнији разлог да држава неће бити у стању, у финансијском смислу, да одговори на све те захтеве за накнадом штете.⁹ Испољено је и страховање да органи кривичног поступка не би довољно ефикасно поступали, плашећи се да ће својим поступцима обавезати друштвену заједницу да плаћа велике износе на име накнаде штете. Међутим, од признавања накнаде за случај неоснованог лишења слободe, чак је у некој мери постигнута и корист за добро функционисање правосуђа, смањен је број случајева притвора у кривичном поступку, трајање је ограничено на нужну меру и спречено да се грађани затварају само због тога да би били при руци истражним органима.

Након што је у теорији и позитивним правима признато право окривљеном на накнаду штете услед неоснованог притвора и неосноване осуде, почело се постављати питање признања накнаде штете и због неоправдано предузетих процесних радњи и у другим процесним ситуацијама. За сада се стало на томе да се накнада признаје због неосноване осуде или неоснованог лишења слободe.

---

⁶ Чубински, М, Научни и практични коментар Законика о судском кривичном поступку, цит. према Грубач, М., *op. cit.*, 5.

⁷ Грубач, М., *op. cit.*, 5.

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

1.2. Теорије о основу одговорности за штету због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде

Када се накнада почела признавати постављено је питање њене правне природе. Најважније је било питање да ли је друштвена заједница обавезна да пружи накнаду, односно да ли накнаду треба признати као субјективно право неосновано осуђеног, односно неосновано лишеног слободе или се она даје на основу правичности. Према једном схватању не постоји правна дужност државе да пружи накнаду за неосновану осуду или неосновано лишење слободе, јер су осуда и притвор законске конструкције, а штета коју грађани трпе због тога је сасвим случајна.¹⁰ Управо су противници увођења ове врсте штете у позитивна права, износили даље своје идеје, којим су на неки начин хтели да умање право оштећеног на накнаду. Према том схватању, право на накнаду штете се може признати само ако се неоправдана осуда, односно неосновано лишење слободе може приписати у кривицу државном органу. У супротном не може бити говора о накнади штете ако су државни органи поступали законито и правилно. Ако се и у таквом случају доносе одлука на штету окривљеног, окривљени има право на помоћ због онога што га је задесило, али не и право на накнаду штете. Неке од разлога због којих се не може признати право на накнаду штете већ су изношена у претходном делу, па је сувишно сада то и понављати.

Према другом схватању, накнада штете је субјективно право неоправдано осуђеног, односно неосновано лишеног слободе, коме одговара правна дужност друштвене заједнице да накнади тако насталу штету.¹¹ У прилог овог схватања навођени су многобројни разлози и настојало се по сваку цену одредити правни основ накнаде. Није оправдано оспорити право на накнаду из разлога зато што је држава радила законито, јер није све праведно што је и законито. Издаци за ову накнаду нису такви да их држава финансијски не би могла издржати. Одбачени су наводи схватања да би се државни органи устручавали да спроводе закон управо због тога што постоји могућност, да услед грешке, окривљени добије накнаду на крају кривичног поступка.

---

¹⁰ Ibid. 10.

¹¹ Ibid. 11. Поред ових схватања која су доминирали и била конкурентна у теоријском оправдању или оспоравању ове накнаде, постојала су и друга схватања која су покушала да оправдају правну природу ове накнаде, али која нису толико значајна што се тиче овог рада, па нису детаљније ни приказана.

Признавање накнаде као субјективног права, а не као помоћи пострадалима без своје кривице је најзначајнија и најкрупнија промена до које је у овој области дошло.¹² Пошто се темељи на разлозима правичности, који, у стриктном смислу, не могу бити правни разлози, она је блиска идеји о помоћи, међутим, као таква, није обезбеђивала сигурну заштиту, јер правно призната је само она штета која је законски оправдана и која не оставља простор за арбитрерност и која би била под утицајем политичких манипулација.¹³

Без сумње у теорији је преовладало мишљење да је реч о субјективном праву окривљеног да захтева накнаду штете због тога што је неосновано осуђен или неосновано лишен слободе, односно превагнула су схватања која су дала примат субјективног права у односу на сличне идеје, а нарочито у односу на идеју правичности схваћену као помоћ окривљеном.

Међутим, у односу на начело правичности, сматрамо да њој није конкурентна јер се: „правни основ за накнаду штете овде у основи темељи на дејству начела правичности, као најопштијег и најзначајнијег кривичнопроцесног принципа, али он има и један додатни специфични аспект који се своди на једну моралну, али и стриктно правну обавезу да онај субјект који својим органима даје право лишавања слободе грађанина, њиховог кривичног гоњења и осуђивања и који истовремено креира правни систем у коме живе грађани, гарантује одређени ниво грађанских права, ствара правне механизме заштите тих права, креира одређене за грађане и утврђује начине њиховог испуњавања као и последице њиховог кршења, а то је држава, и она мора сносити одређени ризик у односу на неког елемента свог правног система и поступке својих органа“.¹⁴

И у оквиру идеје о накнади као субјективном праву појавила су се схватања који су покушали одредити којој грани права припада, односно да ли припада јавном или приватном праву и на основу тога правно образложити. Неоснована осуда и неосновано лишење слободе не противе се само приватном интересу окривљеног, већ и јавном интересу. Због тога у установи накнаде постоји стицај јавног и приватног интереса, јер је

---

¹² Ibid, 12.

¹³ Марковић, Б., М., Основ одговорности за штету због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде, Право-теорија и пракса, Универзитет Привредна академија – Правни факултет за привреду и правосуђе, 2014, 44.

¹⁴ Шкулић, М., (2014), *op.cit.* 496.

остављање без накнаде штетно не само за лице неоправдано осуђено или неосновано лишено, већ и за читаво друштво. При томе неки писци узимају да установе накнаде штете ипак има више јавноправну, него приватноправну природу и на основу тога изводе консеквентне закључке који утичу на решење питања у суштини.¹⁵

1.3. Правни основ накнаде штете због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде у праву Републике Србије

Правни основ за накнаду штете лицима који су неосновано лишена или неосновано осуђена није једноставно одредити.¹⁶ Он се у овом случају само делимично темељи на општем правном принципу да штетник, а овде је то у најопштијем смислу држава чији је орган погрешно, треба да накнади штету оштећеном, јер се овај вид накнаде штете у основи и по правилу не заснива на кривици, као што је уобичајено када се ради о редовној грађанскоправној одговорности за насталу штету.¹⁷ У сваком случају када се ради о овој врсти одговорности, кривица код носиоца правосудне функције, у првом реду судија или тужилаца није битна за постојање правног основа код ове накнаде. То подразумева да се у поступку утврђивања околности и чињеница неће утврђивати да ли је неко својом кривицом допринео настанку ове штете, већ само да је дошло до неосноване осуде или неоснованог лишења слободе.

Проблем накнаде штете неосновано лишеном слободе или неосновано осуђеном лицу захтевало је посебно регулисање, јер се због своје специфичности не може подвести ни под постојеће правне конструкције о накнади штете уопште, ни под посебне конструкције о одговорности државе за штету, коју у вези са обављањем службе или друге делатности државног органа, причине својим незаконитим или неправилним радом лица или органа који врше ту службу или делатност.¹⁸

---

¹⁵ Грубач, *op. cit.*, 13.

¹⁶ Јекић, З., *Кривично процесно право*, Правни факултет у Београду, Београд, 2003, 398-399.

¹⁷ Шкулић, М., *Поступак за накнаду штете неосновано осуђеним лицима и лицима неосновано лишеним слободе*, Билтен Вишег суда у Београду, Београд, 2011., 132-133.

¹⁸ Васиљевић, Т., Грубач, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник Београд, 2011, 1062.

Заснивање одговорности за накнаду штете због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде на општим приципима имовинског права онемогућавало би у великом броју случајева да лица која су неосновано лишена слободе или неосновано осуђена дођу до накнаде, чак и онда кад би одговорност судије била допуњена јемством државе за исплату јер се ти услови не би могли испунити.¹⁹ Одговорност за накнаду штете по овом основу претпоставља кривицу судије, а такве кривице не мора бити и по правилу је и нема. До неоснованог лишења слободе или неосноване осуде ретко долази кривицом судије, а много чешће кривицом трећих лица (лажних сведока или вештака), употребом лажних исправа или без ичије кривице. У таквим околностима оштећени би морао сам да сноси штету или да је захтева од трећег лица, али у врло ретким ситуацијама од самих носиоца правосудне функције.

Заснивање одговорности за накнаду штете због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде, на основу посебних прописа о одговорности државе за штету коју причине органи или лица у вези са обављањем службе или друге делатности државног органа незаконитим или неправилним радом тј. на примарној и објективној одговорности државе, такође није давало задовољавајуће решење, јер је потребна незаконит и неправилан рад судије и узрочна веза између таквог рада и настале штете, што на основу претходне напомене се ретко испуњава.

Правни основ за накнаду штете када се ради о неоснованом лишењу слободе, односно неоснованој осуди треба тражити у једној врсти објективне одговорности државе за одређену непријатност који су њени органи причинили конкретном грађанину и та одговорност је пре свега правна, односно законска конструкција.²⁰ Овде се не ради о објективној одговорности која постоји у облигационом праву, јер је таква врста одговорности прописана за имаоце опасних ствари и одговорности за њихову употребу. У овом случају се ради о једној специфичној, *sui generis* одговорности, насталој на гарантној функцији државе да сваком појединцу уважи његова права. Начела која ограничавају слободу појединца у кривичном поступку су врло рестриктивна и представљају *ultima ratio* примени кривичног права и поступка, па стога када се изађе из те рестриктивне зоне

---

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Шкулић, М., (2011), 133.

и продре тако дубоко у право појединца и одлука која се на крају поступка доноси мора да буде законита, у супротном појединцу се мора накнадити штета.

Да нема института накнаде штете који је прописан посебним одредбама не би било могуће да појединац за себе оствари неко право поводом незаконитих судских одлука.

У нашем законодавству право на накнаду штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде предвиђено је као институт кривичног процесног права. Законски прописи о праву на накнаду штете били су, најпре предвиђени Закоником о кривичном поступку из 1953. бивше Југославије и то његовом новелом из 1965. (признато је право на накнаду штете због неоправдане осуде и за незаконити притвор те Уставом из 1963. те државе. Савезни Устав из 1974. проширио је то право јер је у одредби чл. 181 ст. 5 предвидео да право на накнаду штете из друштвених средстава и друга права утврђена законом припадају особи која је неоправдано или неутемељено лишена слободе.²¹

Уставом Републике Србије је, поред одредбе члана 35 ст. 2, о накнади штете настале незаконитим или неправилним радом вршењем службе, посебно прописано да лице које је неосновано осуђено за кривично дело или је без основа лишено слободе има право на рехабилитацију и накнаду штете из јавних прихода, као и других права утврђених законом.²²

Међународни пакт о грађанским и политичким правима и Европска конвенција о људским правима и основним слободама признају ово право у много ужем обиму: само за незаконито, а не и за неосновано лишење слободе и само за погрешну, а не и за неоправдану осуду.²³ Право на накнаду штете због погрешне осуде уведено је чл. 3 Протокола број 7 уз Конвенцију од 22.11.1984. године који под насловом „Накнада за погрешну одлуку“ гласи: Кад је нека особа осуђена правоснажном пресудом за кривично дело и кад је накнадно њена пресуда поништена, или је та особа помилована на темељу нових или новооткривених чињеница које упућују на погрешну пресуду, особа која је издржала казну као последицу те пресуде обештетит ће се у складу са законом или праксом дотичне државе, осим ако се докаже да је сама делимично или у целости

---

²¹ Ljubanović, B., *Pravo na naknadu štete zbog neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja ili pritvaranja*, Pravni vjesnik, Osijek, 2019, 86.

²² Чл. 35 ст. 1 УРС („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021).

²³ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.*, 1062.

одговорна за закаснело утврђење до тада непознатих чињеница.²⁴ У складу са тим држава је дужна накнадити штету због погрешне осуде у складу са законом или праксом дотичне државе.

У поступку, који је у праву Републике Србије регулисан Законом о кривичном поступку, може се остваривати само накнада оне штете која је проузрокована неоснованим лишењем слободе или неоснованом осудом. Штета због неосноване осуде увек потиче из одлуке, али штета из неоснованог лишења слободе некад потиче из одлуке а некад из поступка органа, али се увек тиче лишења слободе. На основу одредаба Закона о кривичном поступку расправља се само о штети коју окривљени претрпи због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде. Штета коју претрпе странке и други учесници у поступку радом суда или других органа који учествују у поступку (нпр. злостављањем у току поступка, штета настала неопозивањем потернице, издавањем налога за довођење иако нису испуњени законски услови, трошкови настали за странке одлагањем главног претреса или предузимањем појединих процесних радњи због грешке суда, штета настала приликом претресања, накнађује се, али не по одредбама ове главе.²⁵

---

²⁴ Ljubanović, B., op.cit., 91.

²⁵ Васиљевић, Т., Грубач, М., op.cit., 1062- 1063.

2. УСЛОВИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА НАКНАДУ ШТЕТЕ УСЛЕД НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ ИЛИ НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ

За остваривање накнаде штете произашле из неоснованог лишења слободе или неосноване осуде, неопходно је да се остваре у закону одређени позитивни и негативни услови. Позитивни услови се односе на неоснованост осуде или лишења слободе, а негативни се односе на одсуство неких чињеница које би анулирале дејство неосноване осуде или неоснованог лишења слободе у смислу права на накнаду штете. Шта се разуме под неоснованим лишењем слободе и неоснованом осудом одређено је у закону и тај појам се управо везује за услове који требају да буду испуњени да би се остварило право на накнаду.

Када говоримо о лишавању слободе, треба разликовати незаконито од неоснованог лишења слободе. Законитост лишења слободе одређује се на основу услова за одређивање притвора у моменту када се одлучује о одређивању притвора.²⁶ Док се са друге стране основаност лишења слободе оцењује на крају поступка, па зависно од исхода постојаће основаност или неоснованост таквог лишења, без обзира на околност што је у време када се притвор одређивао, постојали законски услови за лишење слободе. Основаност лишења слободе оцењује се с обзиром на крајњи исход поступка, без обзира на околност да ли је у време његовог одређивања то могло бити законито.²⁷ Питање накнаде штете која је

---

²⁶ Brežanski, J., Odgovornost države za štetu u slučaju neopravdane osude ili neosnovanog uhićenja, https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/JBrežanski-Odgovornost_drzave_za_stetu.PDF, 22.03.2026., 14.

²⁷ Ibidem.

последица неопходности одређивања притвора, односно законитости лишења слободе не може се тражити на основу одредаба ЗКП о неоснованом лишавању слободе, већ на основу одредбе 27 Устава Републике Србије и на основу одредаба чл. 5 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. То је посебан поступак, независан од поступка за накнаду штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде прописаним одредбама ЗКП.

2.1. Позитивни услови за остваривање права на накнаду штете услед неоснованог лишења слободе

Позитивни услов који мора бити испуњен да би оштећени имао право на накнаду штете је тај да је у кривичном поступку који је вођен против њега дошло до неоснованог лишења слободе.

Право на накнаду штете припада лицу које је било лишено слободе а није дошло до покретања поступка или је правоснажним решењем поступак обустављен или је оптужба одбијена или је поступак правоснажно окончан одбијајућом или ослобађајућом пресудом; које је издржавало казну затвора, а поводом захтева за понављање кривичног поступка или захтева за заштиту законитости изречена му је казна затвора у краћем трајању од издржане казне, или је изречена кривична санкција која се не састоји у лишењу слободе, или је оглашено кривим а ослобођено од казне; које је било лишено слободе дуже времена него што траје кривична санкција која се састоји у лишењу слободе која му је изречена.²⁸

У кривичном поступку одређене мере за обезбеђење присуства окривљеног и за несметано вођење кривичног поступка уједно представљају мере којима се окривљени лишава слободе. Поред притвора, остале мере којима се лишава слобода окривљеног су: довођење, забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем и забрана посећивања одређених места, забрана напуштања боравишта, забрана напуштања стана и притвор. За разлику од првобитног текста Законика који је стварао конфузију у погледу језичког термина који је коришћен у одредбама које су прописивали право на накнаду због неоснованог лишења слободе и где је у делу одредаба коришћен термин

---

²⁸ Чл. 584 ст. 1 тач 1), тач 2) и тач 3) ЗКП.

„притвор“, а у другим деловима термин „лишење слободе“, сада је то измењено и Законик сада искључиво говори о појму лишења слободе.

На основу језичког, циљног и систематског тумачења, можемо закључити да се накнада штете због неоснованог лишења слободе признаје свим оштећенима који су у кривичном поступку лишени слободе на било који начин, било да се ради о мери довођења, забрани прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем и забрани посећивања одређених места, забрани напуштања боравишта, забрани напуштања стана или на крају где не би требало бити никакве дилеме а то је притвор, као мера која најизразитије ограничава слободу једног појединца. Проглашавајући право на слободу члан 5 Европске конвенције о људским правима и основним слободама²⁹ има у виду физичку слободу неког лица, а његов циљ је да обезбеди да нико не буде лишен те слободе на произвољан начин, при чему се то не односи на ограничења слободе кретања која су уређена чл. 2 Протокола број 4 уз Европску конвенцију.³⁰ Основни циљ поменутог члана 5 је да спречи произвољно или неоправдано лишење слободе. „Право на слободу и безбедност личности је од највећег значаја у демократском друштву у смислу Конвенције“.³¹

Да ли се ради о неоснованом лишењу слободе, утврђује се правоснажним завршетком поступка или евентуално након ванредних правних лекова. Да би се сматрало да је у једном случају дошло до неоснованог лишења слободе неопходно је да се кривични поступак у том случају оконча или правоснажном одлуком којом је оптужба одбијена, окривљени ослобођен оптужбе или је поступак обустављен било да се ради о редовном поступку било да се ради о поступку поводом ванредних правних лекова.

У супротном, ако постоји пресуда или било која друга одлука, која је за последицу имала лишење слободе, а коју изриче суд, при чему се не прави разлика на основу правне

---

²⁹ Европска конвенција о људским правима и основним слободама сачињена у Риму 04.11.1950. године, а ратификована од стране Народне скупштине Републике Србије – Европска конвенција („Сл. лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 – испр. и „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 12/2010 и 10/2015).

³⁰ Creangă против Румуније, одлука Европског суда за људска права 29226/03 од 23.02.2012., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109226%22%5D%7D>, 01.05.2026 и Engel и др. против Холанидије, одлука Европског суда за људска права 5370/72 од 08.06.1972., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57479%22%5D%7D>, 01.05.2026.

³¹ Medvedyev и други против Француске, одлука Европског суда за људска права 3394/03 од 29.03.2010., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97979>, 03.05.2026.

природе дела за које је неко лице проглашено кривим, било оно класификовано као кривично дело или дисциплински прекршај у унутрашњем праву државе о којој је реч.³² Овај израз означава како проглашење кривице, тако и изрицање казне или друге мере која обухвата лишење слободе.³³

Окривљеном који је одговарао за више кривичних дела и према коме је за једно од тих кривичних дела био одређен притвор, па за то кривично дело буде изречена ослобађајућа пресуда, припада накнада штете за тај притвор.³⁴ За које је кривично дело притвор био одређен не може се увек утврдити, јер се некад одређује према околностима на страни окривљеног, независно од кривичног дела. Међутим, тамо где се може направити дистинкција, може се и применити овај став, што зависи од сваког конкретног случаја.

Ослобађајућа пресуда довољан је разлог за признавање накнаде за издржани притвор и онда када је ослобођењу од оптужбе следовала мера безбедности обавезног психијатријског лечења у здравственој установи. Са друге стране условна осуда је осуда, а не ослобођење и зато се условно осуђеном не може исплатити накнада за издржани притвор ни онда када условна осуда касније не буде опозвана, нити лични доходак који није примао док је био у притвору.³⁵

Накнада се не може тражити за неоправдано издржани притвор ако у поступку ванредних правних лекова дође до укидања осуђујуће пресуде, при чијем је изрицању притвор био урачунат у казну, јер је притвор урачунат у казну, а само за вишак се укинула пресуда.

Неосновано лишеним слободе сматра се и лице које је услед грешке и незаконитог рада органа поступка лишено слободе или је лишење слободе трајало дуже или је дуже задржано у заводу ради извршења кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе.³⁶ Разлика у односу на неосновани притвор је у томе што је овде услов за накнаду да постоји

---

³² Galstyan против Јерменије, одлука Европског суда за људска права 26986/03 од 15.11.2007., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-83297%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-83297%22]}), 03.05.2026.

³³ Del Rio Prada против Шпаније, Одлука Европског суда за људска права 42750/09 од 21.10.2013., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-127697%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-127697%22]}), 03.05.2026.

³⁴ ВСЈ, КЖ. 28/68 од 15.01.1971. године цитирано према, Васиљевић, Т., Грубач, М., *op. cit.* 1085.

³⁵ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op. cit.* 1085.

³⁶ Чл. 584 ст. 1 тач. 4. ЗКП.

погрешан или незаконити рад државног органа у вршењу службе, што оштећени треба доказати. Лишење слободе, услед незаконитог рада органа може трајати дуже ако је орган пропустио периодичну контролу даље потребе притвора приликом преласка поступка из једне фазе у другу, прописане закоником, а каснија контрола покаже да би притвор био укинут раније да је контрола извршена на време. Неосновано лишење слободе постоји ако је до њега дошло злоупотребом овлашћења, ако нису постојали законски услови за лишење слободе, ако је наређен по основу који Законик не познаје.³⁷ „Задржавање у притвору услед грешке или незаконитог рада органа не би се могао подвести случај притвора који је трајао у законским границима, али дуже но што би морао трајати по нормалном току и потребама поступка, тј. притвор који је трајао изузетно дуго зато што је суд радио изузетно споро, а без тога би био краћи.“³⁸ Будући да је једна од претпоставки за остваривање права на накнаду штете по овој одредби за незаконити рад односно грешка државног органа у појединим ситуацијама може се поставити питање да ли одговорност за штету и право на накнаду штете треба расправити по одредбама Законика и кривичном поступку или по одредбама посебних прописа о одговорности државе или других особа за неправилан и незаконит рад државних органа. У том смислу оштећеном припада право избора по којем основу захтева накнаду штете.

Право на накнаду штете има и лице које је лишено слободе од стране ненадлежног органа. Орган поступка мора да има не само пуку саветодавну улогу, већ и надлежност да одлучује о законитости лишења слободе и да наложи пуштање на слободу и да наложи пуштање на слободу ако је лишење слободе незаконито.³⁹

Европски суд за људска права је тумачећи напред поменућу одредбу чл. 5 Европске конвенције је проширио услове које се тичу незаконитог лишења слободе. У једном

---

³⁷ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.*, 1087.

³⁸ *Ibidem*. Европски суд за људска права је утврдио повреду чл. 5 Европске конвенције јер власти нису поднеле захтев за продужење притвора у року прописаном законом – Г.К. против Пољске, одлука Европског суда за људска права, Водич за примену члана 5 Конвенције – право на слободу и безбедност, <https://cref.pars.rs/docs/ebiblioteka/SE-vodic-clan5-2014.pdf>, 03.05.2026.

³⁹ Х. против Уједињеног краљевства, Одлука Европског суда за људска права 7215/75 од 05.11.1981., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-57602%22%5D%7D>, 03.05.2026.

случају заузима став: „да хапшење или лишење слободе може бити законито по домаћем праву али ипак супротно чл. 5 Конвенције, услед чега чл. 5 има предност“.⁴⁰

2.2. Одсуство одређених претпоставки као услов за накнаду штете код неоснованог лишења слободе (негативни услови)

*Да би окривљени имао право да захтева штету по основу неоснованог и незаконитог лишења слободе услов је да лице својим недозвољеним поступком није проузроковао лишење слободе.*⁴¹ Који то недозвољени поступци могу допринети да дође до лишења слободе у закону нису прецизно одређени. Лишење слободе према одредби чл. 27 Устава Републике Србије допуштено је само из разлога и у поступку који су предвиђени законом.⁴² Разлози због којих се лица за које постоји основана сумња да је учинио кривично дело може ограничити слобода наведени су одредбама Законика о кривичном поступку. Посебно је наглашено да се приликом одређивања мера које се могу предузети према окривљеном за обезбеђење његовог присуства и за несметано вођење кривичног поступка, да ће орган поступка водити рачуна да се не примењује тежа мера ако се иста сврха може постићи блажом мером и да ће се мера која је била одређена укинута када престану разлози због којих је одређена, односно замениће се другом блажом мером кад за то наступе услови.⁴³ Разлози због којих ће се свака од ових мера предузети таксативно су предвиђени за сваку меру посебно, али оно што је заједничка карактеристика за више мера јесте да се према окривљеном најчешће примењују мере када постоји опасност од бекства (притвор, забрана напуштања стана, забрана напуштања боравишта), када се лице не одазове позиву суда (мера довођења или притвор), забрана утицаја на сведоке, саучеснике, оштећене и прикриваче (притвор и забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицима и посећивање одређених места).

Управо у разлозима за одређивање притвора могу се наћи и они недозвољени поступци који су допринели да до лишавања слободе дође. Судска пракса је тумачењем

---

⁴⁰ Harkmann против Естоније, одлука Европског суда за људска права 2192/03 од 11.11.2006., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-76300%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-76300%22]}), 03.05.2026.

⁴¹ Чл. 584 ст. 2 ЗКП.

⁴² Вид. чл. 27 УРС.

⁴³ Чл. 189 ЗКП.

законика издвојила нека понашања оштећеног, која су се прихватила како у пракси тако и теорији, и која искључују право на накнаду штете, а исто тако и она понашања која за последицу нема искључење одговорности државе за штету. Тако у једном случају се наводи: „То што је тужила није била доступна кривичном суду јер није живела на пријављеној адреси свог пребивалишта, свој одлазак и боравиште није пријавила, а након сазнања да се против ње води кривични поступак није обавестила суд о месту свог боравишта, правилно је изведен закључак да је својим поступцима допринела да јој се одреди притвор, због чега јој не припада право на накнаду штете без обзира што је кривични поступак против ње правоснажно обустављен“.⁴⁴ На том становишту стоји и Европски суд за људска права у Стразбуру, који у једној својој одлуци наводи: „У контексту обавезе неког лица да се уздржи од извршења неког акта, за разлику од обавезе да нешто учини, то лице је морало бити упознато са конкретним актом којег је требало да се уздржи или је морало показати да није вољно да се од њега уздржи пре но што се закључи да оно није испунило обавезу о којој је реч“.⁴⁵

Међутим, не може се сматрати да је окривљени недозвољеним поступком проузроковао лишење слободе, ако се није жалио против решења о одређивању и продужењу притвора, јер органи који учествују у кривичном поступку морају по службеној дужности водити бригу да се притвор не примењује ако се иста сврха може постићи блажом мером обезбеђења присуства окривљеног, и да притвор укину кад престану разлози који су га изазвали или да га замене блажом мером.⁴⁶

*Искључено је право на накнаду штете и ако су постојале околности да је до обуставе поступка или одбијања оптужбе дошло због тога што је у новом поступку оштећени као тужилац или приватни тужилац, одустао од гоњења, или што је оштећени одустао од предлога, а до одустанка је дошло на основу споразума са окривљеним или ако је поступак обустављен због смрти окривљеног лица.*⁴⁷

---

⁴⁴ Пресуда Врховног суда Рев 15181/22 од 27.04.2023. <https://www.glosarijum.rs/naknada-stete-lisenje-slobode/>, 22.03.2026.

⁴⁵ Ostendorf против Немачке, Одлука Европског суда за људска права 15598/08 од 07.03.2013., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-116954%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-116954%22]}), 03.05.2026. Erple против Немачке, одлука Европског суда за људска права 77909/01 од 24.03.2005., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-68623%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-68623%22]}), 03.05.2026.

⁴⁶ Одлука ВСЈ, КЖ. 32/66 од 21.12.1966. цитирано према Васиљевић Т., Грубач, М., op.cit., 1088.

⁴⁷ Чл. 584 ст. 2 ЗКП.

2.3. Позитивни услови за остваривање права накнаду штете услед неосноване осуде

Први услов за накнаду штете код неосноване осуде је тај да постоји правоснажна одлука основног или вишег суда којом је изречена кривична санкција (казна, мера безбедности или васпитна мера) или којом је учинилац кривичног дела оглашен кривим а ослобођен од казне. Уколико се ради о казни или оглашавању кривим, одлука је увек пресуда, осим у одређеним изузецима предвиђеним Закоником о кривичном поступку. Мере безбедности се по правилу изричу пресудом, али неке могу бити изречене и решењем (обавезно психијатријско лечење у здравственој установи неурачунљивих лица). Васпитне мере се увек изричу решењем.

Одлука треба да је ступила на правну снагу, па да је затим у поступку ванредних правних лекова дошло до правоснажно обустављања кривичног поступка или правоснажно ослобађајуће пресуде, односно пресуде којом се оптужба одбија. Обустава поступка, ослобођење или одбијање оптужбе дају право на накнаду штете ако је до њих дошло након правоснажности осуде, без обзира да ли је поступак ванредног правног лека покренут у корист или на штету окривљеног. Свеједно је да ли је до неоправдане осуде дошло због погрешне примене закона или због грешака у погледу чињеничног стања. Није битно ни да ли је до неоправдане осуде дошло због доказа који нису искоришћени од стране окривљеног, јер је јавни тужилац дужан да доказује кривицу окривљеног и притом има право да одлучује како ће се бранити.

Оштећеном припада накнада штете ако је према њему оптужба одбачена због ненадлежности, а овлашћени тужилац није наставио гоњење пред надлежним судом.⁴⁸

Оштећени нема право на накнаду штете на основу ублажавања казне након правоснажности пресуде, јер одлука о предлогу за ублажавања казне не може довести до обуставе поступка, ослобођења од оптужбе или одбијања оптужбе.⁴⁹ „Ако је правоснажна пресуда за више кривичних дела преиначена без понављања кривичног поступка због тога

---

⁴⁸ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.*, 1063.

⁴⁹ *Ibidem*.

што се јединствена казна у једном делу није могла извршити због амнестије, помиловања или других разлога, права на накнаду штете нема јер није спроведен поступак ванредног правног лека, нити је дошло до обуставе, ослобођења или одбијања оптужбе.⁵⁰ У случају обуставе поступка, ослобађајуће пресуде или пресуде којом се оптужба одбија, донетих у редовном првостепеном или другостепеном поступку, окривљеном не припада накнада штете проузроковане неоправданим вођењем кривичног поступка, ни по одредбама Законика, ни по другим прописима, иако ту штете има.⁵¹ Неку врсту рехабилитације у тим случајевима предвиђа нови Закон о јавном информисању „Ако је јавно гласило објавило да је против неког лица покренут кривични поступак који је правоснажно окончан, обуставом, одбијањем оптужбе или ослобађајућом пресудом, то лице има право да од одговорног уредника захтева да без накнаде објави информацију о исходу поступка“.⁵²

Неоснована осуда мора бити правоснажна, а нема значаја да ли је извршена или није. Обрнуто, лице нема право на накнаду штете по овом основу, и поред тога што је кривична санкција потпуно или делимично издржана, ако до правоснажности осуде не дође због тога што је у жалбеном поступку укинута. Накнада се не може тражити по овим одредбама ни ако је у поступку ванредних правних лекова дошло само до блаже квалификације кривичног дела. Ослобођење, обустава поступка или одбијање оптужбе пре правоснажности осуде не дају право на накнаду штете за неоправдано вођење поступка или за неоправдану осуду.⁵³ Иако штете и у тим случајевима има и она може бити исти као и када је правоснажност наступила, а извршењу осуде се још није приступило.

У случају осуде за кривична дела у стицају, право на накнаду штете се може односити и на поједина кривична дела у погледу којих су испуњени услови за признање накнаде.⁵⁴

---

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ Ibidem

⁵² Ibidem.

⁵³ ВСЈ Кж. 28/66 од 16.08.1966. године, цитирано према, Грубач, М., op.cit. 36.

⁵⁴ Чл. 588 ст. 3 ЗКП.

2.4. Одсуство одређених претпоставки као услов за накнаду штете код неосноване осуде (негативни услови)

*Осуђени нема право на накнаду штете ако је својим лажним признањем или на други начин намерно проузроковао своју осуду, осим ако је на то био принуђен.*⁵⁵ Окривљени у току кривичног поступка има пред собом могућност да се брани на различите начине. Често се дешава да окривљени призна кривично дело, сматрајући да ће на тај начин добити блажу казну, пошто се признање кривичног дела приликом одмеравања врсте и висине казне сматра олакшавајућом околношћу. Међутим, законодавац је сматрао да у случају лажног признања осуђени нема право на накнаду штете ако је дошло до неосноване осуде. „Под намером треба разумети мотивисање радње представом о последици тј, давање признања с циљем да се постигне осуда.⁵⁶ Није битно да ли је оштећени као мотив имао издејствовање неосноване осуде, која ће му омогућити право на накнаду, већ да је својим признањем допринео да до осуде дође, која ће се касније, опет тиме што је осуђени искористио правне лекове, показати да је таква осуда неоснована. Свако признање које је довело до неосноване осуде карактерише се као лажно. Лажно признање које искључује право на накнаду штете треба да је дато или потврђено на главном претресу. Лажно признање дато у претходном поступку, а после тога опозвано на главном претресу или у жалби против пресуде, не искључује право на накнаду, иако је суд засновао пресуду на признању из претходног поступка.⁵⁷ Да ли је пресуда заснована на лажном признању и колики је његов утицај на пресуду установљава се на основу образложења. Наравно, проблем настаје у оним пресудама којима недостаје образложење. У том случају је на туженом, односно држави, да доказује у парничном поступку да је пресуда заснована на лажном признању. То није тешко доказати, јер као доказ могу послужити записници из кривичног поступка као јавне исправе.

Није битно, да ли је окривљени био у заблуди у погледу чињеница који су га навели да призна извршење кривичног дела. Правно је релевантно само уколико је до признања дошло услед принуде која је извршена над оштећеним у кривичном поступку. Релевантна је било која принуда. Окривљени нема право на накнаду ни онда када је против

---

⁵⁵ Чл. 558 ст. 2 тач. 1 ЗКП.

⁵⁶ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.* 1064.

⁵⁷ Грубач, М., *op.cit.*, 39.

пресуде изазване његовим намерним лажним признањем изјавио жалбу, али само због изречене казне, не поричући извршење кривичног дела.⁵⁸ Оштећени губи, због лажног признања, право на накнаду штете само ако се ради о лажном признању кривичног дела које је предмет оптужбе, тј. оних чињеница и околности које представљају радњу извршења кривичног дела које му се ставља на терет.

Законска формулација да је право на накнаду штете искључено и када је осуђени на други начин допринео да до неосноване осуде дође, широка је и неодређена. Она подразумева неке случајеве који су пракси ретки. Те радње се односе на подношење лажних доказа о кривичном делу, утицајем на сведоке да своју изјаву дају у погледу садржине на одређени начин, које могу довести до неосноване осуде.

*Осуђени нема право на накнаду штете због неосноване осуде ако је до обуставе поступка или пресуде којом се оптужба одбија дошло због тога што је у новом поступку оштећени као тужилац, односно приватни тужилац, одустао од гоњења, или што је оштећени одустао од предлога, а до одустанка је дошло на основу споразума са окривљеним.*⁵⁹ Оштећеном се признаје право на накнаду и ако у поступку ванредних правних лекова дође до обуставе поступка или пресуде којом се оптужба одбија. Без тога његово право на накнаду могло бити осујећено. Тужилац би у поновљеном поступку увек могао да осујети доношење ослобађајуће пресуде, која окривљеном даје право на накнаду, одустајањем од оптужбе, поводом чега суд доноси пресуда којом се оптужба одбија не улазећи у суштину ствари. Непризнавање права на накнаду могло би представљати неоправдану штету за оштећеног која се морала избећи. Но исто тако, морала се избећи опасност за јавни интерес ако се ово право призна. Та се опасност јавља ако поменута овлашћена лица одустану од предлога или тужбе, не због тога што не би било довољно елемената за гоњење већ због тога што су, постигла споразум са окривљеним да од гоњења одустану, руководећи се својим интересима. Због тога се накнада не признаје ако је до обуставе поступка или одбијања оптужбе дошло споразумом оштећеног као тужиоца, приватног тужиоца или лица овлашћеног на предлог, са окривљеним.

---

⁵⁸ Одлука ВСВ, Кр. 10/70 од 27.01.1970., цитирано према Грубач, М., *op.cit.*, 39.

⁵⁹ Чл. 585 ст. 2 тач. 2) ЗКП.

Суду ће бити врло тешко да утврди постојање споразума ових тужилаца и окривљеног, сем ако је споразум склопљен пред самим судом, јер окривљени може увек симулирати да жели наставак поступка, а тужилац да одустаје из других разлога. После постигнутог споразума тужилац и окривљени нису више противници, напротив имају заједнички интерес да прикрију споразум; тужилац од тога нема штете јер је примио оно што му по споразуму припада, а накнаду штете окривљеном не плаћа он него држава.

У случају када је *тужба одбачена због ненадлежности*, а овлашћени тужилац преузме гоњење пред надлежним судом, питање накнаде се може појавити тек у вези са одлуком донетом пред надлежним судом. Овлашћени тужилац може имати своје разлоге да не покрене поступак пред надлежним судом, између, осталог, у првом реду, због тога што сматра да нема основа за осуду. Ако овлашћени тужилац не покрене поступак пред надлежним судом, неосновано осуђени може поставити захтев за накнаду. Када не би било тако, овлашћени тужилац би могао, злоупотребом или из других разлога, да не покрене поступак пред надлежним судом после одбачаја оптужбе, тако да ствар остане дефинитивно непресуђена, а окривљени лишен могућности да дође до накнаде за осуду која се показала неоправдана. Ако овлашћени тужилац покрене поступак касније, док је поступак за накнаду штете у току, поступак за накнаду се прекида до окончања кривичног поступка, али ако је поступак за накнаду већ завршен, подношење тужбе надлежном кривичном суду не може спречити исплату накнаде штете.

3. ВРСТЕ ШТЕТЕ КОЈЕ СЕ НАКНАЂУЈУ УСЛЕД НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ ИЛИ НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ

Законске претпоставке које представљају услове за накнаду штете нису довољни да би се остварило право на накнаду штете. Да би оштећени имао право на накнаду штете, неопходно је са његове стране доказати да је услед неоснованог лишења слободе или неосноване осуде настала штета у грађанскоправном смислу. Штета је умањење нечије имовине (обична штета) и спречавање њеног повећања (измакла корист) као и наношење физичког или психичког бола или страха другом лицу (нематеријална штета).⁶⁰ Облици причињене штете, а због тога и облици постављеног захтева за накнаду су многобројни и разноврсни. Међутим, разликују се две врсте штете које се накнађују поводом неосноване осуде или неоснованог лишења слободе. То су: накнада имовинске или материјалне штете и накнада неимовинске или нематеријалне штете.

---

⁶⁰ Чл. 154 Закона о облигационим односима - ЗОО („Сл лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „Сл лист СРЈ“, бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 18/2020).

3.1. Накнада материјалне штете лицима која су неосновано лишена слободe или су неосновано осуђена – врсте накнаде

Накнада штете на основу изгубљене или умањене зараде и накнада штета због губитка осталих права из радног односа. Лице које је неосновано лишено слободe или неосновано осуђено које је непосредно пре лишења слободe, односно осуде, било у радном односу има право на накнаду имовинске штете које је претрпело због изгубљеног или умањеног личног дохотка. Ова врста накнаде је као право прописана одредбама Закона о раду. За разлику од ранијег законског решења које је као последицу осуде прописивао престанак радног односа, садашња законска решења, вероватно креирана на основу искуства и праксе не садрже такву одредбу. Према томе, запосленом престаје радни однос независно од његове воље и воље послодавца ако због издржавања казне затвора мора да буде одсутан са рада у трајању дужем од 6 месеци и то даном ступања на издржавање казне или ако му је изречена мера безбедности, васпитна или заштитна мера у трајању дужем од шест месеци и због тога мора бити одсутан са рада, даном почетка примењивања те мере.⁶¹ Са друге стране запослени може да буде привремено удаљен са рада ако је против њега започето кривично гоњење у складу са законом, због кривичног дела учињеног на раду или у вези са радом.⁶² Удаљење по овом основу може да траје најдуже три месеца, а по истеку тог периода послодавац је дужан да запосленог врати на рад или да му откаже уговор о раду или изрекне другу меру у складу са овим законом ако за то постаје оправдани разлози.⁶³ Ако је против запосленог започето кривично гоњење због учињеног кривичног дела на раду или у вези са радом, удаљење може да траје до правоснажног окончања тог кривичног поступка.⁶⁴ У случају да је запосленом одређен притвор удаљује се са рада од првог дана притвора, док притвор траје.⁶⁵ За време привременог удаљења са посла, запосленом припада накнада зараде у висини једне

---

⁶¹ Чл. 176 ст. 1 тач 3) и тач. 4) Закона о раду - ЗР („Сл. гласник РС“, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – одлука УС, 113/2017, 95/2018 – аутентично тумачење и 109/2025).

⁶² Чл. 165. ст. 1 тач. 1) ЗР.

⁶³ Чл 167. ст. 1. ЗР.

⁶⁴ Чл. 167 ст. 2 ЗР.

⁶⁵ Чл. 166 ЗР.

четвртине, а ако издржава породицу у висини једне трећине основне зараде, док се ова накнада запосленом који је у притвору исплаћује на терет органа који је одредио притвор.⁶⁶

У вези са штетом због изгубљене или умањене зараде поставља се више питања. Прво је питање до ког момента оштећени има право на накнаду личног дохотка ако се утврди да је до штете дошло због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде. Ако је због неоснованог лишења слободе, односно неосноване осуде дошло до раскида радног односа оштећени има право на накнаду штете због неоствареног личног дохотка све док није дошао у могућност да се поново запосли.⁶⁷ Директору радне организације коме је због изречене осуде престао радни однос, па се после издржане казне запослио у другој радној организацији, са мањим личним дохотком, припада право на накнаду разлике између личног дохотка који би примао да је остао на радном месту директора и личног дохотка који прима на новом радном месту.⁶⁸

Право на накнаду има и оштећени који се пре издржавања казне изречене неоснованом осудом налазио на раду у иностранству. Оштећеном се признаје накнада целе зараде која је изгубљена, а не умањена за трошкове живота које би имао у иностранству.⁶⁹

Од износа који је досуђен на име накнаде за изгубљени лични доходак не могу се добити износи које је осуђени примио за свој рад у казнено-поправној установи.⁷⁰

Законик о кривичном поступку признаје накнаду за неосновано лишење слободе и неосновану осуду, не и за неоправдано спроведени кривични поступак. Због тога лице слободне професије (адвокат, занатлија и сл.) које се због покренутог кривичног поступка који је завршен ослобађајућом пресудом није могло бавити својом професијом, не може тражити накнаду штете за умањени или изгубљени лични доходак, јер та штета није претрпљена због осуде или притвора већ због вођења поступка и та штета се може накнадити само у парници по општим прописима о накнади штете.⁷¹

---

⁶⁶ Чл. 168 ЗР.

⁶⁷ ВСЈ Кж. 40/70 од 14.01.1970. цитирано према Грубач, *op. cit.* 87.

⁶⁸ *Ibidem.*

⁶⁹ Закључак саветовања Савезног суда и врховних судова у Охриду 25 и 26.06.1989. цитирано према Васиљевић, Т., Грубач, М., 1068.

⁷⁰ ВСЈ, Кж. 15/67 од 28.11.1967. *Ibid.*, 1069.

⁷¹ ВСЈ, Кж. 12/67 од 11.12.1967. *Ibidem.*

Право на накнаду изгубљене зараде имају и лица која су самостално обављала неку професионалну делатност личним радом и сопственим средствима. Судови су висину накнаде у тим случајевима одређивали према просечној заради која је остваривана у одређеној професији, или према просечној заради коју пољопривредни радници остварују у крају у коме живи оштећени.⁷² У том смислу у једној одлуци се каже: „тужиоцу припада право и на накнаду штете која је настала на пољопривредном добру, пропашћу усева, без обзира на околност да је пољопривредно добро обрађивала и жена тужиоца, која је у периоду трајања његовог притвора била у обавези да се стара о малом детету, па се од ње није могло очекивати да обавља тешке пољопривредне радова као што је наводњавање“.⁷³

Материјална штета осуде може бити непосредна последица неоснованог лишења слободе или неосноване осуде, али до ње може доћи и посредно због смањења радне способности изазване оштећењем здравља до кога је дошло због лишења слободе или осуде.

Док се за изгубљени лични доходак накнада увек признавала, захтеви због губитка осталих права из радног односа одбијани су.⁷⁴ Међутим, у међувремену су се ставови променили. Тако је у судској пракси приликом одређивање накнаде материјалне штете признато право на накнаду штете за одвојени живот, неискоришћено право на годишњи одмор, изостало напредовање у служби и др.

Накнада за оштећено или погоршано здравствено стање због издржавања казне или задржавања у затвору или за изгубљену здравствену заштиту. Обавеза накнаде имовинске штете настале оштећењем или погоршавањем здравственог стања увек је признавана, с обзиром на став да се накнађује целокупна па и она која је настала умањењем способности лица за привређивање, због нарушавања здравља или погоршање раније нарушеног здравља.⁷⁵ Оштећено или погоршано здравствено стање може бити повод за тражење накнаде материјалне штете (трошкови лечења, изгубљена зарада због неспособности за рад, трајно повећање потребе због нарушеног здравља, смањене могућности запослења и напредовања). Накнада материјалне штете се досуђује у виду

⁷² ВСК, Гж. 321/72 од 14.11.1972. Ibidem

⁷³ ВСХ, Гж. 5155/73 од 1.06.1974. цитирано према Brežanski, J. op.cit. 32.

⁷⁴ ВСХ, Кр. 380/62 од 22.05.1962, потврђена одлуком СВС од 11.10.1962. године цитирано према Васиљевић, Т., Грубач, М., op.cit., 1070.

⁷⁵ ВСЈ, Кж. 29/67 од 04.06.1968. Ibid, 1071.

ренте ако оштећени због потпуне или делимичне неспособности губи зараду, или су му потребе трајно повећане, или су могућности његовог даљег развијања и напредовања уништене или смањене.⁷⁶

Суд је дужан да испита да ли је обољење подносиоца захтева, које је утврђено после укидања притвора, проузроковано у целости или делимично његовим задржавањем у притвору, и у потврдном случају да ли је он услед тога претрпео неки губитак имовине. Обољење, односно погоршање здравственог стања може представљати и вид неимовинске штете, на чију накнаду оштећени такође има право.⁷⁷

Доказивање постојања ове штете, сем најгрубљих случајева, веома је сложено. Треба доказати наступање оштећења, односно погоршања, што значи упоређивање са здравственим стањем пре ступања у затвор или притвор, које обично није у том моменту фиксирано од здравствене службе ван казнено поправног дома. Наравно, ако је сложено није и аутоматски и недоказиво. Вештачење као доказно средство омогућава да се услед повезивања више индикативних чињеница изведе закључак о здравственом стању оштећеном за време трајања неосноване осуде или лишења слободе и пре тога, у којој мери је могуће да је осуда, односно притвор или нека друга мера лишења слободе могла да допринесе погоршању здравственог стања и на основу целокупне анализе, суд ће до степена извесности успети да изведе закључак о узрочнопоследичној вези између погоршаног здравственог стања и неосноване осуде, односно лишења слободе.

Накнада трошкова првобитног кривичног поступка. Неосновано осуђени има право на накнаду трошкова кривичног поступка, заједно са евентуалним трошковима принудног извршења, које је по неоснованој осуди платио органу поступка или приватном тужиоцу, односно оштећеном као тужиоцу, као и трошкове које је лично имао и трошкове и награде свом браниоцу. Судови нису признавали накнаду трошкова поступка које је неосновано притворено лице имало после укидања притвора, јер нису настали због неоснованог лишења слободе, већ због вођења кривичног поступка, а Законик не познаје накнаду штете за неоправдано спроведен поступак.⁷⁸

---

⁷⁶ Чл. 195 ст. 2 ЗОО.

⁷⁷ ВСЈ, КЖ. 24/69 од 20.01.1969., цитирано према Васиљевић Т., Грубач, М., *op.cit.*, 1072.

⁷⁸ ВСЈ, КЖ. 12/69 од 27.01.1971. *Ibid*, 1074.

Право на накнаду трошкова одбране оспоравано је тврђењем да се о њима може одлучивати само у кривичном поступку, а не и у поступку за накнаду штете. Тако стоји ствар кад су у питању трошкови одбране настали неоснованим притварањем, јер се у свакој пресуди и решењу о обустави поступка одлучује ко ће сносити трошкове поступка. У случају неосноване осуде штета због плаћених трошкова одбране може остварити само у поступку за накнаду штете, јер одредбе Законика не предвиђају могућност да се о тим трошковима одлучује по ванредном правном леку.

Поред ових наведених видова штете судска пракса досуђује накнаду штету и око издатака који су се односили за слање пакета са храном и другим потребама осуђенику и накнаду путних трошкова око посете осуђеника, затим накнаду штете због плаћене новчане казне и конфисковане имовине, накнаду за испуњени имовинскоправни захтев, за неоправдано извршење мере безбедности.

3.2. Накнада нематеријалне штете због неоснованог лишења слободe или неосноване осуде – врсте накнаде

Због неосноване осуде или неоснованог лишења слободe, оштећени има право на накнаду нематеријалне штете. У Републици Србији на снази је ЗОО из 1978. године, а он признаје право појединцу да поред уништеног и оштећеног материјалног добра, може заштити и лично добро, слободу, живот. Штета која се притом трпи је нематеријална, јер се огледа у повреди добара која се не могу суштински, новчано изразити. Слобода, углед, част немају цену. Да се не би вређала ова најважнија људска добра, дошло се до идеје да се за претрпљену штету досуђује новчана накнада, али не као репарација штете, већ као сатисфакција због претрпљене штете, односно душевних болова. Последице нематеријалне штете могу се отклањати на два начина, моралном сатисфакцијом и новчаном сатисфакцијом.⁷⁹ Морална сатисфакција се чини: објављивањем пресуде; објављивањем исправке; опозивом увреде или неким другим начином којим се може остварити сврха отклањања последице причињене штете, док се са друге стране новчана

---

⁷⁹ Антић, О., Облигационо право, Правни факултет, Универзитета у Београду, 2009, 522.

сатисфкација остварује досуђивањем одређеног новчаног износа као облика субјективног задовољења.⁸⁰

ЗОО одређује које врсте нематеријалне штете се могу досудити и под којим условима. За претрпљене физичке болове, за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наружености, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица као и за страх, суд ће ако нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдава досудити правичну новчану накнаду, независно од накнаде материјалне штете као и у њеном одсуству.⁸¹ Приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене накнаде, суд ће водити рачуна о значају повређеног добра и циљу коме служи та накнада, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.⁸²

Сви ови видови накнаде нематеријалне штете, могу бити последица неоснованог лишења слободе или неосноване осуде. И поред повреде више права (слобода, част, углед), оштећеном се неоснованим лишењем слободе и неоснованом осудом досуђује јединствени износ накнаде ове штете.⁸³ „Душевни болови због неосноване осуде односно неоснованог лишења слободе представљају јединствен вид штете, који обухвата све штетне последице нематеријалне природе, везане за личност оштећеног, проистекле из неоснованог лишења слободе. За ову штету досуђује се један износ накнаде“.⁸⁴

У случају повреде права личности суд може наредити, на трошак штетника, објављивање пресуде, односно исправке, или наредити да штетник повуче изјаву којом је повреда учињена, или што друго чиме се може остварити сврха која се постиже накнадом.⁸⁵ Захтев за ову врсту неновчаног задовољења не искључује и захтев за новчану накнаду нематеријалне штете само под условом ако је повреда права личности проузроковала и физичке и душевне болове, као и страх, дакле кумулирана сатисфкација како у виду објављивања пресуде или исправка на трошак штетника, тако и новчана

---

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Чл. 200 ст. 1 ЗОО.

⁸² Чл. 200 ст. 2 ЗОО.

⁸³ Петровић, М., Накнада нематеријалне штете због неосноване осуде и неоснованог лишења слободе, *Civitas Нови Сад*, 2023., 223.

⁸⁴ Закључак са Саветовања грађанских и грађанскоправних одељења Савезног суда, врховних судова и Врховног војног суда од 15 и 16 октобра 1986. године, цитирано према Петровић, М., *op.cit.*, 223.

⁸⁵ Чл. 199 ЗОО.

накнада нематеријалне штете.⁸⁶ „Отклањање штетних последица објављивањем пресуде или исправке примениће се у оним околностима у којима је повреда права личности проузрокована изношењем или преношењем неистинитих навода о прошлости, знању и способности других лица или о чему другоме што вређа част и достојанство личности, тако и накнада нематеријалне штете, која се овде може најбоље уклонити путем јавног објављивања осуђујуће кривичне пресуде којом је штетник оглашен кривим и кажњен за кривично дело повреде права личности или јавним објављивањем грађанске пресуде, којом је штетник дужан да накнади штету“.⁸⁷

Поред штете услед повреде слободе, части, угледа и права личности, оштећени неоснованим лишењем слободе и неоснованом осудом може претрпети и друге видове нематеријалне штете именоване чл. 200 ст. 1 ЗОО. То могу бити: претрпљен страх и душевна бол због умањења животне активности.⁸⁸ За досуђивање ових посебних видова нематеријалне штете потребно је да суд утврди узрочно-последичну везу између претрпљеног страха или умањења животне активности због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде тако што ће одредити вештачење медицинске струке одређене специјалности. Међутим, оштећено лице може због неоснованог лишења слободе да трпи и страх због разних околности које су пратиле његов боравак у притвору, а уколико је због боравка у притвору дошло до умањења животне активности, он има право и на накнаду штете за душевне болове настале умањењем животне активности. Према томе, остали видови нематеријалне штете као што су страх и душевни болови због умањене животне активности, су посебни видови нематеријалне штете за које се досуђује посебна накнада за сваки вид, а не јединствена накнада за душевне болове због повреде права слободе, угледа, части и достојанства личности.⁸⁹

---

⁸⁶ Перовић, С., Коментар Закона о облигационим односима, Савремена администрација Београд, 1995, 466-467.

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Вид. чл. 200 ст. 1 ЗОО.

⁸⁹ Апелациони суд у Београду Гж. бр. 4086/14., цитирано према Петровић, М, op.cit., 224.

4. ПОСТУПАК ЗА НАКНАДУ ШТЕТЕ УСЛЕД НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ ИЛИ НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ

У поступку за накнаду штете лицима која су неосновано лишена слободе или су неосновано осуђена расправља се у посебном поступку који је предвиђен одредбама Законика о кривичном поступку. Сам поступак накнаде штете се састоји из две фазе – прва је подношење захтева за накнаду штете (управни поступак), а друга је подношење тужбе надлежном суду. Оно што је специфично јесте да су ове две фазе узрочно-последично повезане, односно, по неким ауторима, да би оштећени поднео тужбу неопходно је да првенствено истакне свој захтев за добровољно испуњење обавезе од стране дужника, па тек у случају изостанка испуњења траженог може се поднети тужба суду.⁹⁰ Што се тиче одредаба Законика о кривичном поступку, које се односе на судски поступак, саме одредбе су више материјалне, него процесне природе. То подразумева да овим одредбама нису предвиђена нека посебна правила по којим се поступа у судском поступку, када је реч о накнади штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде. Заправо поступак за накнаду штете лицима која су неосновано лишена слободе или су неосновано осуђена је парнични поступак, јер се обавља по правилима парничне процедуре. Поступак за остваривање права признавањем радног стажа или стажа осигурања и права на морално задовољење представљају посебне поступке за које важе

---

⁹⁰ Вујаклија, Д. Накнада штете причињене неоправданом осудом и неоснованим лишењем слободе, Правни живот, Београд, 1982. 1298.

посебна правила. Што се тиче осталих права лица која су неосновано лишена слободе и неосновано осуђена Законик о кривичном поступку предвиђа решење о поништавању уписа неосноване осуде и забрану коришћења података из списка. Решење којим се поништава упис неосноване осуде, иако у својој суштини представља поступак, одредбама Законика о кривичном поступку је систематизован општим одредбама којима се регулише поступак остваривања права на накнаду штете лицима која су неосновано лишена слободе и неосновано осуђени, а не у виду посебног поступка.

4.1 Правна природа поступка за накнаду штете

Једно од кључних проблема који мучи теорију и праксу, јесте одређивање правне природе поступка за накнаду штете код неоснованог лишења слободе или неосноване осуде. Поступак за накнаду штете у праву Републике Србије је управно-судски поступак и ту нема никакве дилеме. Оно што изазива дилеме јесте специфичност судског поступка за накнаду штете. Судски поступак је према својој правној природи чисто парнични поступак, који тече у целини по одредбама парничног поступка, и због тога је за оштећеног прилично неповољан у односу на кривични поступак. Поступак тече пред парничним судом по правилима парничног поступка, али се основ тужбе расправља по правилима кривичног процесног права. Из тога произилази дилема зашто је ово питање уопште регулисано одредбама кривичнопроцесног права када је реч о чистој грађанскоправној установи.

4.1.1. Рехабилитација лица неосновано лишених слободе и неосновано осуђених као главни циљ поступка за накнаду штете

До најновијих измена Законик о кривичном поступку је у наслову главе којим регулише поступак накнаде штете за лица која су неосновано лишена слободе и неосновано осуђена користио језички термин рехабилитација. Изменама Законика о кривичном поступку у наслову главе више не користи овај термин. Разлог за то лежи у томе што је овај термин имао поливалентно значење у праву Републике Србије. Поред рехабилитације код неосновано лишених слободе и неосновано осуђених, термин

рехабилитације се користио и у кривичноматеријалном праву и кривичнопроцесном праву у смислу поступка за законску и судску рехабилитацију, а постоји и посебан Закон о рехабилитацији који уређује рехабилитацију и правне последице рехабилитације лица која су из политичких, верских, националних и идеолошких разлога лишена живота, слободе или других права.

Међутим, без обзира на то што се у наслову главе у којем се регулише поступак за накнаду штете услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде више не налази овај термин, са материјалне тачке, односно садржине, поступак за накнаду штете лица која су неосновано лишена слободе и неосновано осуђена, представља поступак за рехабилитацију ових лица.

У том смислу постоје више доктринарних схватања која су покушала да одреде у чему се рехабилитација ових лица састоји.

Прва група аутора рехабилитацију неосновано лишених слободе и неосновано осуђених лица, одређује као скуп свих мера предвиђених одговарајућом главом Законика о кривичном поступку, који пре свега обухвата накнаду штете и сва другом законом предвиђена средства у циљу успостављања првобитног стања тих лица и повраћаја свих изгубљених права.⁹¹ Код ових аутора, накнада штете је заправо један од начина остваривање рехабилитације.

У другу групу схватања спадају она која рехабилитацију схватају у ужем смислу, тако да она не обухвата накнаду штете, већ по правилу, сва остала или само нека од законом предвиђених права.⁹² При томе се, понекад, називају и моралном репарацијом, моралном рехабилитацијом или друштвеном рехабилитацијом.⁹³

У овој групи схватања, најшире значење термину рехабилитација, коју он назива друштвеном рехабилитацијом, даје Драгослав Вујаклија. По њему „друштвена рехабилитација обухвата, с једне стране, сва законом посебно регулисана средства рехабилитације, изузев накнаде штете, а с друге стране, она обухвата остала средства, најчешће социјално-политичког и друштвеног карактера, као што су на пример

---

⁹¹ Бркић, С., Рехабилитација: три закона – три значења, Зборник Правног факултета у Новом Саду, 2008., 191.

⁹² Ibidem.

⁹³ Ibidem.

унутрашња и спољашња помоћ коју треба пружити неосновано осуђеном лицу, после отпуштања са издржавања казне.⁹⁴

По неким ауторима, право на рехабилитацију обухвата сва остала права, осим накнаде штете, јавно објављивање и достављање саопштења о неоправданој осуди, поништења уписа неосноване осуде, ограничење разматрања и преписивање списка и успостављање изгубљених статусних права (успостављање радног односа, признање стажа осигурања, успостављање својства наследника).⁹⁵

Недостатак законског појма и дефиниције рехабилитације неосновано осуђених лица и неосновано лишених слободе, указује да морамо дати једну теоријску поставку појма рехабилитације. Овај појам не треба мешати са осталим поступцима рехабилитације које постоје у кривичном праву и који су регулисани другим законима. Накнада штете која се досуђује у овом посебном поступку представља вид рехабилитације неосновано осуђених или неосновано лишених слободе. Она има више вида. Материјалну и нематеријалну (моралну репарацију). Материјална покрива штету коју је окривљени претрпео у својим имовинским добрима. А моралну коју је претрпео услед повреде части, угледа, душевних болова и др. Њу сводити само на материјалну или само на нематеријалну штету, није оправдано, јер ниједним обликом тумачења законских норми, то није могуће.⁹⁶

4.1.2. Специфичност поступка за накнаду штете код неоснованог лишења слободе или неосноване осуде– поступак SUI GENERIS

До измена Законика о кривичном поступку из 1970 године судски поступак није био парнични поступак. Он је текао поводом захтева неоправдано осуђеног лица, односно

---

⁹⁴ Вујаклија, Д., Накнада штете у случајевима неоправдане осуде или неоснованог лишења слободе и друштвена рехабилитација, Београд 1986, 193.

⁹⁵ Бркић, С., (2008), 192.

⁹⁶ Читавој конфузији је допринео уставотворац, када је први пут увео у игру појам рехабилитације, коју процесно законодавство није нашло засходно да дефинише. Из свега наведеног произилази да је уставна интенција била признавање не само материјалног, него и нематеријалног обештећења неосновано лишеног или неосновано осуђеног лица. У том смислу, можемо и ми прихватити да рехабилитација заправо има значај моралне репарације. Такво значење одговара једном од општих значења речи рехабилитација: враћање доброг гласа(части), цитирано према Бркић, С., Рехабилитација неосновано осуђених лица, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, 2009, 418.

неосновано притвореног по посебним одредбама XXXII главе Законика о кривичном поступку пред судом који је изрекао првостепену пресуду, односно одредио неоправдани притвор и пред врховним судом.⁹⁷ Првостепени суд је без присуства странака прикупљао доказе потребне за одлучивање о захтеву, а врховни суд је доносио одлуку после одржане главне расправе на којој докази нису поново извођени.⁹⁸ Против одлуке врховног суда била је могућа жалба Врховном суду Југославије. Поступак је био прилагођен предмету расправљања, бржи од парничног поступка, одлука се ослањала на ауторитет врховног суда, поступак за оштећеног био је бесплатан а докази су извођени по службеној дужности.⁹⁹ „Он је био сигуран инструмент заштите оправданих материјалних интереса заједнице и обезбеђивао је јединство праксе и примени установе. Тај поступак је по својој правној природи био поступак за себе, теоријски неодређен, ни кривични ни грађански“.¹⁰⁰

Новим решењем Законика о кривичном поступку се постигло да се поступак одвија пред парничним судом. Међутим, услед тога се поставило питање и дилема, који је разлог због чега је поступак накнаде штете за лица која су неосновано осуђена или неосновано лишена прописан одредбама Законика о кривичном поступку.

Разлог зашто је поступак за накнаду штете код неоснованог лишења слободе или неосноване осуде прописан одредбама Законика о кривичном поступку, а није регулисан одредбама грађанског права се налази у томе, што је поступак за накнаду штете за лица која су неосновано осуђена или неосновано лишена слободе настао као установа кривичнопроцесног права, да је реч у првом реду о једној правној традицији. Да се затим пошло од тога да је то један поступак за рехабилитацију лица који су услед неосноване осуде или неоснованог лишења слободе понели стигму преступника друштвених и законских норми, па тамо где је неоснована осуда или неосновано лишење слободе зачето, да се ту та грешка мора и исправити, а то су одредбе кривичнопроцесног законодавства.

---

⁹⁷ Грубач, М., *op.cit.* 127

⁹⁸ *Ibidem.*

⁹⁹ *Ibidem.*

¹⁰⁰ *Ibidem.* Таквом решењу се приговарало са разних страна, а приговори су се углавном односили на органе који утврђују право на накнаду штете и на неосновано ограничавање контрадикторности приликом одлучивања о накнади.

Поступак за накнаду штете код неоснованог лишења слободе или неосноване осуде представља наставак кривичног поступка а као услов се захтева да су искоришћена сва редовна и ванредна правна средства. Међутим, имајући у виду да је парнични поступак ефикаснији поступак, пошло се од тога да се судски поступак за накнаду штете одвија у оквиру парничног поступка. Притом одредбе Законика о кривичном поступку којима су регулисане одредбе о накнади штете неосновано лишених слободе или неосновано осуђених представљају одредбе материјалне, а не процесне природе.

Није уобичајено да се правилима процесног права прописују материјалне одредбе које регулишу услове накнаде штете, али та могућности није ни искључена- Одредбе о накнади штете које су последица одређених односа у оквиру посебних закона, регулисани су одребама тих закона (примера ради одређени својинскоправни односи, накнада штете на раду или у вези са радом и др.), па тако и ова врста штете која је настала у оквиру кривичног поступка, омогућавала је да услове и правила пропише Законик о кривичном поступку.

Услед тога дошли смо до закључка да поступак за накнаду штете представља један *sui generis* поступак, спој кривичног и парничног поступка. Одредбама Законика о кривичном поступку прописани су услови који морају да буду остварени да би се признало право на накнаду штете, док се у парничном поступку утврђује да ли су ти услови остварени и одређује се висина накнаде.¹⁰¹

4.2. Поступак пред органом управе

Пре подношења тужбе суду, оштећени је дужан да се својим захтевом обрати министарству надлежном за послове правосуђа, ради постизања споразума о постојању штете, врсти и висини накнаде.¹⁰² Дакле, захтев у поступку пред органом управе има

---

¹⁰¹ Постоје мишљења да овај поступак треба регулисати посебним законом. Тако Др. Милица Стефановић Златић наводи: „Све ово указује на специфичност ове правке материје и на потребу доношења посебног Закона о накнади штете. Институт накнаде штете има велики значај за остваривање уставних права човека, а у садашњем југословенском праву задржао је давно превазиђена, застарела решења. Питање накнаде штете због неоправдане осуде и неосновано лишена слободе треба изузети из Законика о кривичном поступку и регулисати посебним законом“. Стефановић, Златић, М., Накнада штете због неоправдане осуде и неоснованог лишења слободе, Анали Правног факултета у Београду, 1970., 292.

¹⁰² Чл. 588 ст. 1 ЗКП.

карактер поднеска којим се иницира поступак пред органом управе. Уз захтев се подноси пропратна документација која доказује да је наступила штета. О постизању споразума, о врсти и висини накнаде штете одлучује Комисија министарства надлежног за послове правосуђа.

Комисија разматра поднети захтев и приложену документацију.¹⁰³ Комисија од државних и других органа може прибавити податке који могу бити од значаја за одлучивање о захтеву.¹⁰⁴ Приликом одлучивања о поднетом захтеву, Комисија узима у обзир: дужину трајања неоснованог лишења слободe или неосноване осуде, боравак у притвору, односно установи за издржавање кривичних санкција који теже пада подносиоцу захтева због пасивности и одсуства радног ангажовања; године старости подносиоца захтева због пасивности и одсуства радног ангажовања; године старости подносиоца захтева; врсту и степен друштвене опасности кривичног дела које је подносиоцу стављено на терет или за чије извршење је неосновано осуђен; породични и брачни статус подносиоца захтева; степен стручне спреме и занимање подносиоца захтева, ранију осуђиваност или неосуђиваности подносиоца захтева; углед који је подносилац захтева уживао у средини у којој је живео и радио пре неоснованог лишења слободe или неосноване осуде, однос те средине према њему после неоснованог лишења слободe или неосноване осуде, тежину и природу кривичног дела које је подносиоцу захтева стављено на терет или за чије је извршење неосновано осуђен, интересовање јавности за кривични поступак који је вођен против подносиоца захтева; друге чињенице које су од значаја за утврђивање јачине и трајања претрпљених физичких и психичких болова и страха изаваних неоснованим лишењем слободe или неоснованом осудом.¹⁰⁵ Ако утврди да је захтев у погледу висине накнаде штете основан, Комисија доноси одлуку којом усваја захтев за накнаду штете.¹⁰⁶ Ако утврди да је захтев у погледу висине накнаде штете делимично основан, Комисија доноси одлуку којом делимично усваја захтев за накнаду штете.¹⁰⁷ Ако утврди да захтев за накнаду штете није основан, Комисија доноси одлуку

---

¹⁰³ Чл. 8 ст. 1 Правилника о саставу и начину рада Комисије за накнаду штете лицима неосновано лишеним слободe или неосновано осуђеним - Правилник (Сл. гласник РС, бр. 156/2020).

¹⁰⁴ Чл. 8 ст. 2 Правилника.

¹⁰⁵ Чл. 9 Правилника.

¹⁰⁶ Чл. 10 ст. 1 Правилника,

¹⁰⁷ Чл. 10 ст. 2 Правилника.

којом одбија захтев.¹⁰⁸ Ако Комисија донесе одлуку којом усваја или делимично усваја захтев подносиоца, министарство сачињава предлог споразума о постојању штете и врсти и висини накнаде штете(споразум).¹⁰⁹ Министарство притом доставља одлуку Комисије и предлог споразума подносиоцу захтева. Уз одлуку и предлог споразума, министарство доставља и обавештење у коме одређује рок за прихватање споразума и наводи доказе или податке које подносилац захтева треба да достави ради исплате новчаног износа на име накнаде штете.¹¹⁰ У погледу достављања предлога споразума Комисије подносиоца захтева примењују се одредбе закона којим се уређује општи управни поступак.

Ако је подносилац захтева сагласан са достављеним предлогом споразума, потписује споразум и исти враћа са потребним прилозима министарству.¹¹¹ На основу потписаног споразума, министарство доноси решење о исплати новчаног износа на име накнаде штете, које доставља организационој јединици министарства.¹¹² По логици ствари, ако подносилац захтева није сагласан са предлогом споразума, тиме је завршен поступак пред управним органом и он се може директно обратити суду. То подразумева да нема директног преговарања око одређених чињеница, између Министарства и подносиоца захтева.

Делимични споразум се утврђује решењем органа управе, а за остатак оштећено лице може да покрене пред надлежним судом.

4.3. Застарелост права на накнаду штете

Има више разлога који су утицали да се одреди посебан рок застарелости права на накнаду штете због неоснованог лишења слободе односно неосноване осуде, тј. да то не

---

¹⁰⁸ Чл. 10 ст. 3 Правилника. Разматрајући податке којима располаже Комисија за накнаду штете на основу броја поднетих захтева, броја захтева које је Комисија разматрала и броја закључених споразума, можемо увидети да је мањи број закључених споразума од поднетих захтева и захтева које је Комисија разматрала. Тако у 2012. години од 607 захтева који су поднети, Комисија је разматрала 342 захтева, од тога је број закључених споразума био 51. У 2013. години бројеви су: 658, 408, 85. У 2014. години 913, 208, 19. Слично је и у осталим годинама, наведено према Миловановић, Д., Поступак за остваривање права лица неосновано лишеног слободе или неосновано осуђеног, Зборник Правног факултета у Нишу, 2021, 266.

¹⁰⁹ Чл. 11. ст. 1 Правилника.

¹¹⁰ Чл. 11 ст. 3 Правилника.

¹¹¹ Чл. 12. ст. 1 Правилника.

¹¹² Чл. 12. ст. 2 Правилника.

буде општи рок застарелости предвиђен одредбама грађанског права. Посебан рок застарелости предвиђен је одредбом чл. 591 Законика о кривичном поступку. По тој одредби право на накнаду штете застарева за три године од дана правоснажности првостепене пресуде којом је окривљени ослобођен од оптужбе или којом је оптужба одбијена, односно правоснажности првостепеног решења којим је поступак обустављен, а ако је поводом жалбе решавао виши суд – од дана пријема одлуке вишег суда.¹¹³ Рок застарелости се може подударити са захтевом за накнаду штете облигационог права, али он би важио и онда када би се рок застарелости облигационог права изменио. Парница се не може покренути по истеку рока и када је поступак споразумевања покренут пре истека рока застарелости.¹¹⁴ За наследнике нема посебног рока застарелости. По осталим питањима која се тичу застарелости примењују се опште одредбе Закона о облигационом праву.¹¹⁵

Застарелост се обуставља док траје поступак споразумевања са Комисијом министарства задуженог за послове правосуђа.¹¹⁶ После саопштавања одлуке надлежне комисије, застарелост не почиње изнова да тече, већ се наставља.¹¹⁷ Тужба код суда мора бити поднета ако до споразума не дође, пре истека трогодишњег рока. У року од три године мора бити започет не само поступак пред органом управе, него и парница пред судом. Застарелост се не прекида тиме што је оштећени покренуо парницу према лицу које је криво за доношење неосноване осуде или неоснованог лишења слободе, а да такав захтев није упућен надлежној комисији.¹¹⁸

Законик о кривичном поступку није решио сва питања која се код застарелости могу поставити. Нема решења за ситуацију у којој се после осуде и по истеку рока застарелости открију нови облици штете настале због неоправдане осуде, односно неоснованог лишења слободе, или се услед касније наступелог погоршања покаже да је штета већа од оне за коју је већ досуђена накнада.¹¹⁹

---

¹¹³ Чл. 591 ЗКП.

¹¹⁴ Грубач М., *op.cit.*, 135.

¹¹⁵ *Ibidem.*

¹¹⁶ *Ibidem.*

¹¹⁷ *Ibidem.*

¹¹⁸ *Ibidem.*

¹¹⁹ *Ibidem.*

Рок за застарелост тече од правоснажне одлуке кривичног суда, тако да је сазнање за штету ирелевантно, ако сазнање за штету дође касније. Материјалноправни рок застарелости овде тече не од сазнања за штету, већ од сазнања за одлуку по ванредном правном леку, тј. не од сазнања једне стварне, него од сазнања једне правне чињенице.¹²⁰

Поставља се питање од ког момента тече рок застарелости за потраживање накнаде штете када је реч о неоснованом лишењу слободе. Код неосноване осуде тај се рок, као што смо напред указали, рачуна увек од једног момента, то је моменат правоснажности одлуке. У случају када штета није потекла из одлуке већ из поступка органа који је довео до неоснованог лишења слободе, почетак рока застарелости, по природи ствари се мора рачунати друкчије. У једној одлуци Апелационог суда Републике Србије стоји: „Право на накнаду штете због неоснованог лишења слободе застарева за три године од дана правоснажности првостепене осуђујуће или одбијајуће пресуде, односно правоснажности првостепеног решења којим је поступак обустављен или је оптужба одбијена, а ако је поводом жалбе решавао Апелациони суд - од дана пријема одлуке Апелационог суда“.¹²¹

Проблем рока застарелости се јавља и у случају када је до штете дошло услед грешке или незаконитог рада органа, услед чега је грађанин незаконито лишен слободе, или је дуже задржан у притвору или установи за издржавање казне или мере. Рок застарелости би се тада требао рачунати од дана када је оштећени сазнао за штету насталу услед незаконитог или погрешног лишења слободе.¹²² „Рачунање рока застарелости везано за одлуку којом се утврђује незаконито лишење слободе, не долази у овим случајевима у обзир, јер се питање незаконитости лишења слободе не решава посебним актом, већ као претходно питање у поступку за накнаду штете.¹²³ Ако је оштећени био у притвору а није дошло до покретања поступка, рок застарелости почиње течи од момента у коме је извесно да овлашћени тужилац неће захтевати покретање поступка, односно од одлуке тужиоца да се истрага неће покретати. Када је окривљени у притвору провео дуже

---

¹²⁰ Ibid, 136.

¹²¹ Одлука Апелационог суда <https://www.glosarijum.rs/zastarelost-prava-na-naknadu-stete-zbog-neosnovanog-lisenja-slobode/>, 22.03.2026.

¹²² Грубач, М., 136.

¹²³ Ibidem.

времена него што траје казна на коју је осуђен, рок застарелости се рачуна од правоснажности пресуде којом је оптужени оглашен кривим.¹²⁴

4.4. Наследивост права на накнаду штете

Право на накнаду штете је лично и за живота оштећеног непреносиво право. Наследници наслеђују само право оштећеног на накнаду имовинске штете, а ако је оштећени већ истакао захтев могу наставити поступак само у границама већ постављеног захтева за накнаду имовинске штете.¹²⁵ Наследници оштећеног, после његове смрти, могу наставити поступак за накнаду штете, односно покренути поступак ако је оштећени умро пре истека рока застарелости и од захтева се није одрекао, у складу са правилима о накнади штете прописаним ЗОО.¹²⁶

Пре измена Законика о кривичном поступку из 1970 године, право на подношење захтева после смрти неосновано лишеног слободe, односно неосновано осуђеног припадало је његовом брачном другу и сродницима које је по закону био дужан да издржава, без обзира да ли су наследници, под условом да им је због неоправдане осуде односно неоснованог лишења слободe издржавање било ускраћено.¹²⁷ „За разлику од тог решења, према данас важећем Законику, наследници се не јављају по сопственом праву, већ као наследници једног неоствареног имовинског права“.¹²⁸ Они могу тражити накнаду само оне штете које је оставилац претрпео, не и накнаду штете који су они претрпели, што је својствено за неке врсте штете које настану услед смрти оставиоца. Подношење захтева само од неких наследника, а не од свих није процесна претпоставка за одлучивање у судском поступку, јер се овде не ради о нужним супарничарама. У сваком случају то је право оставиоца, па остали наследници који се нису придружили тужби неких наследника, задржавају право да касније према тим наследницима истакну свој захтев.

Наследници ако сами постављају захтев могу га поставити једино за накнаду имовинске штете, а ако прихватају захтев који је поставио оштећени за живота, могу га

---

¹²⁴ Ibidem.

¹²⁵ Чл. 590 ст. 1 ЗКП.

¹²⁶ Чл. 590 ст. 2 ЗКП.

¹²⁷ Ibid., 115-116.

¹²⁸ Ibid., 116.

прихватити само у односу на имовинску штету. Потраживање накнаде нематеријалне штете прелази на наследнике само ако је признато правоснажном одлуком или писменим споразумом.¹²⁹

4.5. Судски поступак

Ако захтев за накнаду штете не буде усвојен или Комисија не одлучи о захтеву у року од три месеца од дана подношења захтева, оштећени може код надлежног суда поднети тужбу за накнаду штете; ако је постигнут споразум само у погледу дела захтева оштећени може поднети тужбу у погледу остатка захтева.¹³⁰ Оштећени може да покрене парницу ако надлежна Комисија у року од три месеца од дана подношења захтева не донесе никакву одлуку, ако сматра да му је то корисније, али може чекати одлуку комисије и после истека рока.

У судском поступку који је покренут по тужби оштећеног тужиоца, надлежан је основни суд, а ако вредност предмета спора омогућује изјављиваље ревизија постојаће надлежност вишег суда.¹³¹ Тужба за накнаду штете се подноси против Републике Србије.¹³² Месна надлежност суда се заснива на елективној односно изборној надлежности или пред судом опште месне надлежности или према суду места где је причињена штета или суд на чијем је подручју штетна последица наступила.¹³³

Поставља се питање да ли је подношење захтева Комисији процесна претпоставка за подношење тужбе суду и шта ће се десити у случају када оштећени директно поднесе тужбу суду, а да се претходно није обратио захтевом надлежној Комисији. Да ли ће суд у том случају одбацити тужбу оштећеног тужиоца или ће тужбу тужиоца вратити и обавезати га да се обрати надлежној комисији за спровођење споразума или ће једноставно наставити поступак. Према нашем мишљењу подношење захтева за накнаду штете не може бити процесна претпоставка за подношење тужбе пред надлежним судом.

---

¹²⁹ Чл. 204 ЗОО.

¹³⁰ Чл. 589 ст. 1 и ст. 2. ЗКП.

¹³¹ Вид. чл. 24 ст. 2 и чл. 25 ст. 1 тач. 7). Закона о уређењу судова („Сл. гласник РС“, бр. 10/2023).

¹³² Чл. 589 ст. 4 ЗКП.

¹³³ Чл. 44 ст. 1 Закона о парничном поступку-ЗПП („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 – др. закон).

За то говоре више разлога. Одбацавање тужбе је изузетак и мора се изричито прописати било законским одредбама који прописују право на накнаду штету и поступак накнаде, у овом случају Закоником о кривичном поступку или одредбама Закона о парничном поступку. Ни у једном ни у другом Закону није предвиђена као процесна претпоставка обавеза оштећеног да се обрати управном органу ради мирног решавања споразума. Закон о парничном поступку у одредби чл. 294 ст. 1 прописује да суд по претходном испитивању тужбе доноси решење којим се тужба одбацује ако утврди да: одлучивање о тужбеном захеву не спада у судску надлежност; тужба је поднета неблаговремено; ако је посебним прописима предвиђен рок за подношење тужбе; о истом захтеву већ тече парница; ако је ствар правоснажно пресуђена; о истој ствари закључено судско поравнање; не постоји правни интерес за подношење тужбе за утврђење и када је тужба непотпуна и неразумљива. То што се тужилац пре подношења тужбе није обратио надлежној Комисији не би требало тумачити као процесну претпоставку за покретање парнице, већ као законом предвиђени начин решавања спора без интервенције суда, при чему пропуст оштећеног да се обрати надлежној комисији може имати неких других одраза у поступку, примера ради у питању права тужиоца на накнаду парничних трошкова, ако тужени призна тужбени захтев.¹³⁴

Има и мишљења да оштећени није овлашћен поднети тужбу суду пре него што се својим захтевом обратио надлежном министарству и покушао се вансудски, споразумети о постојању штете, врсти и висини.¹³⁵ Сматрамо да такво тумачење није у духу самог поступка накнаду штете и да је супротно чл. 6 ст. 1 Европске конвенције о људским правима и основним слободама које гарантује право на слободан приступ суду. Примера ради, у једној одлуци Европски суд наводи: „да владавина права у грађанским стварима се тешко може замислити без постојања могућности приступа судовима, али у другом делу појашњава да право на суд није апсолутно право. Оно може бити подложно имплицитно

---

¹³⁴ Одлука Врховног суда Републике Хрватске Рев 1005/97 од 10.07.1997. године који је заузео овакав став у примени чл. 50 Закона о служби у оружаним снагама, који такође садржи одредбу о обавези претходног обраћања надлежном телу пре подношења тужбе за накнаду штете против Републике Хрватске цитирано према Brežanski, J., *op. cit.*, 20. Наши судови се нису изричито изјашњавали о овом питању или бар аутору овог рада то није било познато, на основу доступне истраживачке грађе.

¹³⁵ Pavišić, V., *Komentar kaznenog postupka*, Zagreb, 718-719, цитирано према Brežanski, J., *op.cit.*, 20. Сличан став заузима и Грубач: „Цело питање накнаде штете може се свршити у поступку пред управним органом, и тада судски поступак не долази у обзир. Прве фазе поступка може бити без друге, али друге не може бити без прве“, цитирано према, Грубач, М., *op.cit.* 122.

допуштеним ограничењима, јер право на приступ по самој својој нарави захтева регулисање од стране државе, да јемчући парничарима делотворно право приступа суди ради утврђивања њихових права и обавеза грађанске природе да чл. 6 ст. 1 оставља држави слободан избор начина на који ће постићи тај циљ, али док државе уговорнице уживају одређену слободу процене, да коначна одлука о поштовању Конвенције лежи на Европском суду“.¹³⁶ У том контексту Европски суд наглашава да постављено ограничење приступа суду неће бити сагласно ако не тежи легитимном циљу, а постоји разумна веза између примењених средстава и легитимног циља који се жели остварити.

У парничном поступку суд је дужан да спровођењем доказа утврди постојање и износ штете. Накнада се може одмерити према слободној процени, када је утврђено да је штета учињена, али се њен износ не може утврдити или услед недостатка доказа или би то било скопчано са високим трошковима. Парнични суд цени испуњење услова за постављање захтева на накнаду по одредбама Законика о кривичном поступку, а о врсти и величини накнаде одлучује по одредбама Закона о облигационом односу.

Од утврђеног износа на име накнаде штете због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде не може се одбити оно што је издато на оштећеног за време издржавања казне (храна, одело, лекарска помоћ и сл.), нити оно што је осуђени примио за свој рад организован у казнено-поправној установи.¹³⁷ С обзиром на то да је давање накнаде обавеза државе, суд не може донети пресуду којом одбија тужбени захтев, са образложењем да повраћај онога што је неоправдано платио треба да захтева од лица коме је исплату извршио (примера ради од оштећеног коме је по првобитној пресуди исплатио накнаду проистекле из кривичног дела).¹³⁸ Држава која је исплатила накнаду штете неосновано лишеном слободе или неосновано осуђеном има право регреса од оних који су неосновано примили износ од оштећеног. Поставља се питање да ли држава има право регреса за исплаћену штету од лица који су допринела да до неоснованог лишења слободе или неосноване осуде дође. Ако је Република Србија на основу правоснажне судске одлуке, односно поравнања закљученог пред судом, исплатила накнаду штете коју судија

---

¹³⁶ Kreuz против Пољске одлука Европског суда за људска права 28249/95 од 19.06.2001., цитирано према Ljubenović, B., op.cit., 87.

¹³⁷ ВСЈ, Кж. 15/67 од 28.11.1967. цитирано према Васиљевић, Т., Грубач, М., op.cit., 1080.

¹³⁸ Васиљевић, Т., Грубач, М., op.cit. 1080.

причини незаконитим и неправилним радом, може тражити од судије накнаду исплаћеног новчаног износа, ако је штета проузрокована намерно.¹³⁹ Иста је одговорност и носилаца јавнотужилачке функције. Ако је коначном одлуком Уставног суда, правоснажном судском одлуком, односно поравнањем пред судом утврђено да је штета проузрокована намерно, Република Србија може тражити од носиоца јавнотужилачке функције накнаду исплаћеног износа.¹⁴⁰ *Argumentum e contrario*, ако је до штете дошло обичном или чак и грубом непажњом судије, односно носиоца јавнотужилачке функције држава нема право да тражи регрес исплаћене штете.

Право регреса, држава има од лица, ако није реч о носиоцима правосудне функције, који су грешком или незаконитим радом неосновано лишили слободе лице, или је лице задржано дуже у притвору или установи за издржавање казне или мере. Држава има право регреса и ако је до неосноване осуде дошло кривицом трећег лица (сведока, вештака и др.).

Друго је питање да ли неосновано осуђени после правоснажности ослобађајуће пресуде у поновљеном поступку може повести парницу против трећих лица (сведока, вештака), који су својим радњама проузроковали ранију осуђујућу пресуду и од њих тражити накнаду штете проузроковану пресудом. Сматрамо да за то не постоје никакаве правне сметње. Одредбе Законика о кривичном поступку, по којој се тужба подноси против Републике Србије, тиче се само ситуације када се накнада тражи од државе, али никако не значи то да се накнада у сваком случају и искључиво мора тражити од државе.¹⁴¹ Оштећени не би могао непосредном тужбом обухватити треће лице и државу, а исто тако не би могао заједно да их обухвати ни поступком по одредбама Законика о кривичном поступку. После добијене правоснажне пресуде према трећем лицу оштећени, ако је његов захтев задовољен, не би могао постављати захтев према држави, но ако му тамо накнада не буде досуђена, може поставити захтев према држави.

Одлука у судском поступку се доноси у форми пресуде. Пресуда у поступку за накнаду штете због неосноване осуде је кондементорна (осуђујућа), јер налаже држави да исплати одређени износ новца, али се темељи на претходној декларативној одлуци којом

---

¹³⁹ Чл. 7 ст. 2 Закона о судијама - ЗС („Сл. гласник РС“, бр. 10/2023 и 9/2026).

¹⁴⁰ Чл. 58 ст. 2 Закона о јавним тужилаштвима - ЗЈС („Сл. гласник РС“, бр. 10/2023 и 9/2026).

¹⁴¹ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.* 1081.

је утврђено да је осуда била неоснована. Захтев за утврђење је прећутно садржан у захтеву за осуду на чинидбу, па је декларативна одлука редовно елемент садржине образложења пресуде за осуду на чинидбу.¹⁴² Међутим, у случају да држава поводом остваривања неких права оштећеног а због неоснованог лишења слободе или донете неосноване осуде оспорава право оштећеног (примера ради у поступку признања радног стажа или стажа осигурања), оштећени има право да у судском поступку захтева право да суд донесе утврђујућу пресуду да је дошло до неоснованог лишења слободе или неосноване осуде, односно оштећени би имао правни интерес да захтева доношење утврђујуће пресуде. Уколико суд утврди да нису испуњени услови за стицање права на накнаду штете или да оштећени није претрпео штету која је изазвана неоснованим лишењем слободе или неоснованом осудом донеће пресуду којом одбија тужбени захтев тужиоца.

4.6. Поступак за остваривање права на морално задовољење

Као што смо навели, не само да штета може бити имовинска и неимовинска, него и сама накнада може бити имовинска и неимовинска (морална репарација), али не постоји таква корелација да се за имовинску штету мора давати имовинска, а за неимовинску (морална) накнада.

Ако је случај на који се односи неосновано лишење слободе или неоснована осуда неког лица приказиван преко средстава јавног обавештавања и тиме био повређен углед тог лица, суд ће на његов захтев, објавити у новинама или другом средству јавног обавештавања саопштење о одлуци из које произилази неоснованост лишења слободе, односно неоснованост осуде.¹⁴³ Ако случај није приказиван преко средстава јавног обавештавања, овакво саопштење ће се, на захтев тог лица, доставити државном органу, органу територијалне аутономије или органу локалне самоуправе, предузећу, другом правном или физичком лицу код кога је лице неосновано лишено слободе или неосновано осуђено у радном односу.¹⁴⁴

---

¹⁴² Боранијашевић, В., Врсте пресуда у парничном поступку – докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Нишу, 2008, 50.

¹⁴³ Чл. 592 ст. 1 ЗКП.

¹⁴⁴ Чл. 592 ст. 2 ЗКП.

После смрти осуђеног лица, право на подношење захтева припада његовом брачном другу, лицу са којим је живело у ванбрачној или другој трајнијој заједници живота, деци, родитељима, браћи и сестрама.¹⁴⁵

Моралну репарацију предвиђену овлашћено лице може тражити уз материјалну, а може је тражити искључиво и самостално, било зато што нема штете која се материјално накнађује, било зато што не жели да поставља захтев за накнаду материјалне штете, иако такве штете има.¹⁴⁶

Признавање моралне репарације могуће је и у случајевима када по основу одредаба Законика о кривичном поступку не би могао да захтева накнаду штете због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде, јер у поступку по ванредном правном леку, захтеву за понављање поступка или заштиту законитости није дошло до правоснажне обуставе поступка, ослобађајуће пресуде или пресуде којом се оптужба одбија, већ само до преиначења раније пресуде у погледу правне квалификације кривичног дела, под условом да је у ранијој пресуди теже био повређен углед осуђеног лица.¹⁴⁷

Објављивање бива на захтев. Захтев се подноси у року од шест месеци, суду који је у кривичном поступку судио у првом степену.¹⁴⁸ Рок се рачуна од дана правоснажности првостепене пресуде којом је окривљени ослобођен од оптужбе или којом је оптужба одбијена, односно правоснажности првостепеног решења којим је поступак обустављен, а ако је поводом жалбе решавао виши суд – од дана пријема одлуке вишег суда.¹⁴⁹ О захтеву одлучује веће.¹⁵⁰ У којим ће се новинама, односно другим средствима јавног информисања објавити саопштење о одлуци из које произилази неосновност лишења слободе или неоснованост осуде и о тексту тог саопштења биће одређено у одлуци о захтеву.¹⁵¹ Поступак споразумевања са органом управе не долази у обзир по природи ствари.

У случају ослобађујуће пресуде у првостепеном поступку или у поступку редовног правног лека, не може се поднети захтев за објављивање саопштења о неоправдано

---

¹⁴⁵ Чл. 592 ст. 3 ЗКП.

¹⁴⁶ Вид. чл. 592 ст. 4 ЗКП.

¹⁴⁷ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.* 1090.

¹⁴⁸ Чл. 593 ст. 1. ЗКП.

¹⁴⁹ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.* 1090.

¹⁵⁰ Чл. 593 ст. 2 ЗКП.

¹⁵¹ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.* 1090.

спроведеном поступку, односно о неоправдано изреченој првостепеној пресуди којом је оптужени оглашен кривим.¹⁵²

Захтеву се мора удовољити ако је донета одлука из које произилази неоснованост лишења слободе, односно неоснованост осуде, како онда кад је случај приказиван у јавним средствима информисања и тиме био повређен углед лица, тако и у случају кад таквог приказивања није било, само што се у првом случају објављивање врши у новинама или другим средствима јавног информисања, а у другом се обавештава орган или организација у којој лице ради, а када је за његову рехабилитацију потребно, обавештава се и друштвена или друга организација. Објављује се саопштење о одлуци, не сама одлука.

Лице нема право на објављивање ако је лажним признањем или на други начин проузроковао своју осуду или ако је својим недозвољеним поступцима проузроковао лишење слободе, или ако је до обуставе поступка или одбијање оптужбе дошло због одустанка оштећеног као тужиоца или приватног тужиоца од оптужбе по споразуму, или је оптужба јавног тужиоца одбијена због ненадлежности, а јавни тужилац је предузео гоњење пред надлежним судом (негативни услови).¹⁵³

4.7. Поступак за остваривање права на признавање радног стажа или стажа осигурања

Питање накнаде за изгубљени стаж је веома сложено питање: оштећеном се накнаду за ту штету не може дати непосредно и у готовом новцу, јер ће се тек у будућности, када дође до коришћења права из радног стажа или стажа осигурања, знати да ли је и колику штету штету претрпео. Накнада једино може бити у реституцији радног стажа, односно стажа осигурања, који се може постићи само ако се одговарајућем фонду уплате износи који би по прописима о осигурању били уплаћени за време трајање казне, односно лишења слободе. Обавезе фонда су увек условљене уплатом одговарајућих доприноса. Утврђивање тог износа захтева утврђивање основице зараде, на коју ће се накнадне уплате обрачунати, које могу бити спорне. Обештећење неће бити потпуно, ако

---

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Ibidem.

се за основицу узме зарада која је постојала у време прекида радног односа и престанка својства осигураника, некад и од пре неколико година, без валоризације или неког сличног поступка.¹⁵⁴

Лицу коме је због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде престао радни однос или својство осигураника социјалног осигурања, признаје се радни стаж, односно стаж осигурања, као да је било на раду за време за које је због неосноване осуде или неоснованог лишења слободе стаж изгубило.¹⁵⁵ У стаж се урачунава и време незапослености до које је дошло због неосноване осуде или неоснованог лишења слободе а која није настала кривицом тог лица.¹⁵⁶

За неосновано осуђено лице, најважније је питање накнаде за изгубљени радни стаж и губитак својства осигураника социјалног осигурања за време трајања казне лишења слободе, јер осуђени за време издржавања казне имају само право на инвалидско осигурање по важећим прописима о инвалидском осигурању у случају несреће на послу или професионалне болести.¹⁵⁷

Суд који одлучује о накнади штете не одлучује о признавању радног стажа или стажа осигурања, већ о томе одлучује надлежни орган, и то онда када решава о неком праву на које утиче дужина радног стажа.¹⁵⁸ Постављање захтева том органу, независно од решавања о неком конкретном захтеву тог лица, да одлучи о признавању стажа осигурања није могућ.¹⁵⁹

Странка којој надлежни орган (фонд или радна организација и др.) приликом решавања по неком њеном конкретном захтеву не призна радни стаж, односно стаж социјалног осигурања, неће у том погледу побијати решење овог органа жалбом у управном или другом одговарајућем посебном поступку, већ ће тужбом за утврђивање поднетом парничном суду на чијој се територији налази суд који је судио у првом степену, управљеном против органа или организације која оспорава признање стажа и у исто време

---

¹⁵⁴ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.*, 1092.

¹⁵⁵ Чл. 594 ст. 1 ЗКП.

¹⁵⁶ Чл. 594 ст. 2 ЗКП.

¹⁵⁷ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.*, 1092.

¹⁵⁸ Вид. чл. 595 ст. 1. ЗКП.

¹⁵⁹ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.*, 1092..

против Републике, тражити да се утврди да је признавање наступило по закону.¹⁶⁰ У том случају оштећени је обезбеђен од ускраћивања права признатог законом, од стране организације која треба да призна стаж, а буџет на који пада терет уплате доприноса од неправилног признавања тог стажа на његову штету. Међутим, тог обезбеђења нема ако фонд социјалног осигурања или друга установа неосновано призна тај стаж, што би се могло догодити, јер уплате доприноса она не сноси, а ни оштећени се на такво решење неће жалити, јер је у његовом интересу.¹⁶¹

Поступак за признавање стажа осигурања (административни и евентуални судски поступак), по закону је самостални у односу на поступак за накнаду штете. Међутим, поставља се питање да ли надлежни орган који треба да узме у обзир стаж осигурања, то може учинити ако том поступку није претходио поступак за накнаду штете услед неоснованог лишења слободe или неосноване осуде, односно да ли је за признање овог стажа неопходно да је оштећени претходно исходовао, у поступку за накнаду штете због неоснованог лишења слободe или неосноване осуде, пресуду којом је утврђено да је лишење слободe било неосновано или да је осуда била неоснована, или је довољно да се надлежној организацији преда одлука из кривичног поступка који је вођен против њега којом доказује да је је оштећени био ослобођен оптужбе или је против њега оптужба одбијена или је поступак обустављен. Васиљевић, Грубач наводе: „Орган који треба да узме у обзир стаж осигурања неће то моћи да учини ако претходно није спроведен поступак за накнаду штете, јер не зна да ли су испуњени сви услови под којима се осуда сматра неоправданом (резултат поступка по ванредном правном леку који би се лако могао утврдити није довољан, јер одредба чл. 556 предвиђа и друге услове)“.¹⁶² Према томе, ови аутори *de lege ferenda* предлажу: „Једно решење би могло да буде, стаж осигурања ће се узети у обзир као по закону признат само ако је претходно спроведен поступак за накнаду штете (судски поступак или успело споразумевање пред надлежним управним органом) и ако је у том поступку утврђено да се ради о неоснованој осуди, односно неоснованом лишењу слободe. Ако тај поступак није спроведен, стаж осигурања се неће узети у обзир, па ће доћи до тужбе, судског поступка и судске одлуке о

---

¹⁶⁰ Вид. чл. 595 ст.2 ЗКП.

¹⁶¹ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op.cit.* 1093.

¹⁶² *Ibidem.*

признавању стаж. Друго решење би било у признавању стажа осигурања без спора, на основу процене надлежног органа, али би тада са одлуком морала бити упозната Република, по Закону о општем управном поступку, са правом жалбе, или би се бар претходно морао бити саслушан њен представник¹⁶³. Ближи смо друго предложеном решењу, с тим што сматрамо, да у се и у складу са сада важећим законским одредбама и правном природом поступка за накнаду штете, да је управни (надлежни) орган дужан да претходно утврди да ли је дошло до неоснованог лишења слободе или неосноване осуде, и када му није претходио поступак за накнаду штете и утврђивање тог питања у управном или у судском поступку, и у складу са тиме одлучи да ли оштећеном припада право на признање стажа осигурања за тај период. У том смислу, управни орган који је надлежан за признавање стажа осигурања може се за утврђивање ових околности обратити Комисији при министарству надлежном за послове правосуђа и државном правобранилаштву, које ово право могу оштећеном оспоравати, у ком случају оштећени може да поднесе тужбу којом ће захтевати утврђивање да је осуда или лишење слободе било неосновано.

На захтев органа, односно организације које се право на стаж осигурања остварује, исплатиће се из буџетских средстава, прописани допринос за време за које је стаж осигурања признат.¹⁶⁴

Стаж осигурања који је признат у целини се урачунава у пензијски стаж.¹⁶⁵

4.8. Остала права која припадају лицима услед неоснованог лишења слободе или неосноване осуде

Према прописима о вођењу казнене евиденције, свака измена правоснажне пресуде поводом понављања кривичног поступка или захтева за заштиту законитости спроводи се кроз казнену евиденцију.

Суд који је у кривичном поступку судио у првом степену донеће по службеној дужности решење којим се поништава упис неосноване осуде у казненој евиденцији.¹⁶⁶

---

¹⁶³ Ibid., 1092.

¹⁶⁴ Чл. 595 ст. 4 ЗКП.

¹⁶⁵ Чл. 595 ст. 5 ЗКП-а.

Решење се доставља органу надлежном за вођење казнене евиденције, док се о поништену упису не смеју никоме давати подаци из казнене евиденције.¹⁶⁷

Поред права о поништавања уписа неосноване осуде у казненој евиденције. Законик о кривичном поступку предвиђа и право забрану коришћења података из списка који се тичу поступка у којем је дошло до неоснованог лишења слободе или неосноване осуде.

Свакоме ко има оправдани интерес може се дозволити разматрање и преписивање списка које се односе на неосновану осуду или на неосновано лишење слободе. Разматрање и преписивање се може ускратити само под општим условима, а не због тога што се ради о списима који се односе на неосновано лишење слободе или неосновану осуду. Не може се одбити разматрање списка, а употреба података је дозвољена. Забрањена је само употреба података на начин који би био штетан за рехабилитацију лица против кога је вођен поступак.¹⁶⁸

Из тог разлога, Законик о кривичном поступку како би заштитио лице неосновано лишено слободе или неосновано осуђено, од даље стигматизације, прописао је, да лице коме је у складу са одредбама овог Законика дозвољено разматрање и преписивање списка који се односе на неосновано лишење слободе или на неосновану осуду, не може употребити податке из тих списка на начин који би био од штете за остваривање права неоснованог ухапшеног или неосновано осуђеног.¹⁶⁹ Председник суда је дужан да на ово упозори лице коме је дозвољено разматрање, и то ће се забележити на спису уз потпис тог лица.¹⁷⁰

Закон не прецизира на који се начин може штетно утицати на рехабилитацију тог лица, али један од начина јесте давање на увид широј групи људи или широј јавности податке који се тичу лица које је неосновано осуђено или неосновано лишено слободе.

Поставља се питање, шта ће се догодити ако ипак такви подаци „процуре“ у јавности? Оштећени у том смислу има право на накнаду штете према општим правилима

---

¹⁶⁶ Чл. 586 ст. 1 ЗКП.

¹⁶⁷ Чл. 586 ст. 2 и ст. 3 ЗКП.

¹⁶⁸ Васиљевић, Т., Грубач, М., *op. cit* 1092.

¹⁶⁹ Чл. 587 ст. 1 ЗКП.

¹⁷⁰ Чл. 587 ст. 2 ЗКП.

грађанског права, а одговорност за то лежи на лицу који је такав податак употребио. Одговорност може бити и подељена између Републике Србије и лица који је такав податак употребио, уколико надлежни орган, односно суд и председник суда нису испоштовали процедуру која се тиче упозорења лица које користи тај спис о томе да не сме употребити податке супротно праву који му дозвољава да има увид у списе.

5. ПОСТУПАК ЗА НАКНАДУ ШТЕТЕ УСЛЕД НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ И НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ У СТРАНИМ ЗАКОНОДАВСТВИМА

Право на накнаду штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде регулише се на различите начине у упоредним законодавствима. У правним системима у којима држава традиционално ужива имунитет у погледу одговорности за штету, право на накнаду се темељи на одговорности државних службеника. Накнада за случај неоснованог лишења слободе и неосноване осуде може се остварити или од државе (посебно обештећење из фондова) или по општем правном правном режиму, тако што ће се пред грађанским судом покренути парница против државног службеника.¹⁷¹ Систем одговорности државног службеника је својствен англосаксонском правном систему, док је у оквиру континенталноправног система, прихваћено становиште о субјективном праву оштећеног на накнаду, па самим тим и одговорности државе за ову врсту штете одговора, на основу одредаба Законика о кривичном поступку уз мање или веће разлике, између држава, у односу на начин регулисања овог поступка.

---

¹⁷¹ Петровић, Мрвић, Н., Петровић, З., Накнада штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде у страним законодавствима, Страни правни живот, Београд, 2020., 15.

5.1. Европскоконтинентални правни систем

У француском правном систему почев од Закона из 1895 године који се односио на ревизију судског поступка и давање одштете жртвама судских заблуда, допушта се могућност да држава одговара за штете које учини судска власт. Према овом закону одштета се даје, а да жртва не мора да доказује грешку у служби. Одговорност државе за штету постоји у сваком случају ако је штета настала у вези са службом, било да се ради о одговорности за личне грешке државних службеника или о тзв. одговорности за грешке службе, будући да доследно разграничење личне грешке у односу на грешке службе није увек могуће, посебно ако је тешко идентификовати штетника или треба обезбедити приоритену заштиту оштећених грађана.¹⁷² Накнада се одређује ревизионом судском пресудом, а држава нема право регреса према судији који је починио грешку.¹⁷³ О захтевима за накнаду штете по основу грешака службе или личне грешке управе одлучују управни судови и Државни савет.¹⁷⁴

У погледу обима признавања права на накнаду штете примењују се опште одредбе француског грађанског законодавства. Француски Грађански законик нема посебне одредбе које би се односила на накнаду нематеријалне штете, али је на основу опште одредбе Касациони суд извео обавезу накнаде нематеријалне штете, јер се према, општем мишљењу, под штетом подразумевају све врсте штете па и нематеријална.¹⁷⁵ Накнада нематеријалне штете исплаћује се за претрпљене физичке и душевне болове, причињене деликтном радњом, у овом случају проузроковане неоснованим лишењем слободе или неоснованом осудом.

Да би се признало право на нематеријалну штету у романским законодавствима је потребно да је штета проузрокована намерно или најмање грубом непажњом, а према чл. 2059. италијанског ГЗ у вези са чл. 185 КЗ, захтева се да је штета причињена радњом кривичног дела, па стога накнада нематеријалне штете, за коју се претпоставља да настаје чим је предузета радња кривичног дела, има јасне одлике тзв. казнене накнаде, иако се

---

¹⁷² Ibid., 21.

¹⁷³ Ibidem.

¹⁷⁴ Ibidem.

¹⁷⁵ Ibidem.

досуђује у парничном поступку.¹⁷⁶ Члановима 645 и 646 Законика о кривичном поступку Италије регулисан је поступак у коме се оштећени са захтевом за накнаду штете обраћа надлежном Апелационом суду.¹⁷⁷ Овај захтев он може поднети непосредно суду или преко тужиоца. Апелациони суд одлучује о истакнутом захтеву, при чему интересе тужене државе заступа министар задужен за финансије.¹⁷⁸

У немачком праву накнада штете због неосноване осуде или неоснованог лишења слободе регулише се према општим грађанскоправним прописима. Законик о кривичном поступку Немачке садржи само одредбе о трошковима, предвиђајући да они падају на терет буџета у случају да буде донета ослобађајућа или одбијајућа пресуда или поступак буде обустављен и то под условом да сам окривљени није дао повода за подизање јавне тужбе.¹⁷⁹ Слично француском праву, ни немачки Грађански законик, осим што у чл. 254 одређује да се начелно признаје само материјална штета те да се због штете која није имовинска, новчана накнада може тражити само у законом предвиђеним случајевима, не садржи правила о накнади нематеријалне штете.

У праву Руске федерације на лица неоправдано осуђена или лишена слободе примењује се у погледу обима накнаде штете причињене неоправданом осудом одредбе чл. 447 Грађанског кодекса, док су услови под којима неосновано осуђено лице може остваривати право на накнаду штете регулисани одредбама новог Кривичнопроцесног кодекса.¹⁸⁰

Право на накнаду штете лицу лишеном слободе или неосновано осуђеном у руском праву је једно од права којима се постиже рехабилитација овог лица, уколико је до лишења слободе или неосноване осуде дошло незаконитом радњом органа задужених за гоњење, ислеђење кривичних дела или радњама тужилаштва и суда. Штета може бити материјална и нематеријална. О захтеву за накнаду штете се одлучује у парничном поступку. Оштећени

---

¹⁷⁶ Ibid, 22

¹⁷⁷ Ibidem

¹⁷⁸ У италијанској судској пракси су врло ретке ситуације у којима се досуђује накнада због неосноване осуде. Један од таквих ретких случајева везан је за име Davida Barrile, бизнисмена који је по основу оптужбе да кријумчари кокаин из Јужне Америке био лишен слободе преко седм година (од чега је на основу судске одлуке из 1993. године четри провео на издржавању казне затвора), пре него што се установило да је жртва полицијске и судске грешке, јер је стичајем околности возио кола исте марке и боје као и оsumнјичени дилеркокаина кога је полиција настојала да ухвати. Цитирано према Петровић, Мрвић, Н., Петровић, З., op.cit 23.

¹⁷⁹ Ibidem.

¹⁸⁰ Ibid. 26

је овлашћен по чл. 133 Кривичнопроцесног кодекса на право на накнаду штете због неосноване осуде или неоснованог лишења слободе, остварује ово право тако што се својим захтевом обраћа надлежном тужиоцу или суду. Тужилац има право да одлучи о накнади, а ако захтеву оштећеног није удовољено, или он није сагласан са решењем тужиоца, може се обратити парничном суду. Оштећени може да се захтевом за накнаду штете и обрати и директно суду, уколико је пре тога остварио рехабилитацију. У том случају суд одлучује о правима која ретроактивно признаје оштећеном.¹⁸¹

У праву Републике Мађарске постоје два начина за остваривање права на накнаду штете због неоснованог лишења слободе, а право избора дато је оштећеном лицу. То су скраћени поступак за накнаду штете и парница за накнаду штете.¹⁸² Захтев за накнаду подноси се против државе коју заступа Министарство правде. Поступак је мора да се покрене у року који је преклузиван и износи годину дана од дана када је оштећени сазнао за одлуку која представља основа за остваривање накнаде.¹⁸³ У скраћеном поступку, висина новчане накнаде одређена је Уредбом Владе Републике Мађарске и иста се обрачунава према тој Уредби.¹⁸⁴ Споразум се закључује између оштећеног и министра правде Владе Републике Мађарске.¹⁸⁵ Уколико оштећени не жели да подноси захтев, он може одмах поднети тужбу надлежном суду, што подразумева да овај скраћени поступак није обавезна фаза у поступку за остваривање накнаде штете због неосноване осуде или неоснованог лишења слободе.

5.2. Државе бивше СФРЈ

„Заједничка правна традиција између бивших земаља Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, настале на њеној територији, утицала је на регулисање права на накнаду штете због неосноване осуде и неоснованог лишења слободе на скоро истоветан начин. Политичке промене и процес економске транзиције нису битно утицале на основну

---

¹⁸¹ Ibidem.

¹⁸² Bakonyi M., *Naknada štete licima neosnovano lišenim slobode prema mađarskom zakonu*, Зборник радова са XXII међународног научног скупа, Институт за упоредно право, Удружење за одшетно право, Правосудна академија, Београд – Ваљево, 2019, 247.

¹⁸³ Ibidem.

¹⁸⁴ Ibidem.

¹⁸⁵ Ibidem.

правну регулативу у погледу признавања права на накнаду штете због неосноване осуде или неоснованог лишења слободе. Велике међусобне сличности прихваћених решења у кривичнопроцесном и облигационом праву указују на непревазиђену прогресивност некадашњих савезних Закона о облигационим односима и Закона о кривичном поступку донесених у другој половини седамдесетих година прошлог века¹⁸⁶. И у Словенији, као и у Хрватској, Босни и Херцеговини, Македонији и Црној Гори на сличан начин регулисано је право на накнаду штете у корист неосновано осуђеног или лица неосновано лишеног слободе. Уставне одредбе о праву на слободу и правима лица лишених слободе конкретизоване су одговарајућим одредбама кривичнопроцесног и грађанског законодавства. Захваљујући дословном преузимању одредаба некадашњег Закона о кривичном поступку СФРЈ који је као савезни закон важио на територији целе некадашње југословенске државе, у свим овим државама у текстовима Закона о кривичном поступку садржане су посебне одредбе којима се уређују услови под којима лица неосновано осуђено или неосновано лишено слободе може остваривати право на накнаду штете. Оне су и формално сврстане на исти начин у процесним законима у нарочитој глави у оквиру посебних поступака. У праву Републике Хрватске важећим Законом о казненом поступку из 2008. године, с каснијим новелама, не садржи прописе о накнади штете због неоправдане осуде или неутемељеног хапшења јер је прихваћено схватање да је реч о материји коју треба нормирати посебним законом. Стога је тим Законом у одредби чл. 573 да ће глава XXX (Поступак за накнаду штете и остваривање других права неоправдано осуђених или неутемељено ухапшених особа) Закона о казненом поступку из 1997. године примењивати до доношења посебног закона.¹⁸⁷ Те одредбе представљају *lex specialis* у односу на опште одредбе одштетног права.

„У погледу одређивања статуса неосновано лишеног слободе или неосновано осуђеног, као и услова под којима ова лица могу стећи и остварити право на накнаду штете и друга права која су са њиховим статусом повезана сва законодавства су иста: нема ни међусобне разлике у односу на решења прихваћена важећим. У овим правима, ради се искључиво о личном праву у корист лица које се сматра неосновано осуђеним или

---

¹⁸⁶ Петровић, Мрвић, Н., Петровић, З., *op.cit.*, 28.

¹⁸⁷ Ljubenić, В., *op.cit.*, 86. Посебан закон који би регулисао ову врсту накнаде још увек није донет у Републици Хрватској.

неосновано лишеним слободe, а изузетно, у случају његове смрти, његови сродници могу наставити започети поступак. Сва законодавства на исти начин предвиђају два правна пута при остварењу права на накнаду штете: најпре установљавају обавезу оштећеног да се обрати Министарству правде, односно државном правобранилаштву ради поравнања о накнади штете, а затим предвиђају могућност да оштећени своје право остварује у парничном поступку (ако изостане споразум или оштећени не добије одговор од надлежног државног органа у року од три месеца од подношења свог захтева). Чак су и рокови за застаривање исти и износе три године од штетног догађаја¹⁸⁸.

6.3. Англосаксонски правни систем

У Великој Британији, а потом и у другим државама англо-америчког правног подручја, постоји особен и рестриктивни приступ регулисању одговорности државе за штету који знатно ограничава могућност да држава буде одговорна за штете проузроковане радњама органа управе и судства. „И данас, у погледу накнаде штете, англосаксонско право представља пример јединственог система субјективне одговорности (по основу кривице штетника). То значи да за штете због неосноване осуде или неоснованог лишења слободe одговара државни службеник који ове радње предузме, под истим условима као и сваки други појединац који би неком причинио штету. И одговорност за штету, процењује се према субјективним мерилима, везано за повреду дужне пажње“¹⁸⁹.

Оштећени који је био незаконито ухапшен или оптужен може тражити редовним путем у парници накнаду штете од штетника (државног службеника) који му је штету причинио.¹⁹⁰ У овом случају оштећени мора водити рачуна о врсти тужбе којом тражи накнаду, будући да врсту тужбе одређује правни основ на коме се темељи. Основна, компензаторна тужба за накнаду штете је процесно средство којим се тражи накнада претрпљене или будуће имовинске штете, примера ради: вредност одузете покретне ствари, изгубљене зараде или издржавања или трошкови медицинске помоћи или

---

¹⁸⁸ Петровић, Мрвић, Н., Петровић, З., *op.cit.* 29.

¹⁸⁹ *Ibid.*,12.

¹⁹⁰ *Ibid.*13

опоравка.¹⁹¹ Потребно је да се наступање штете може довести у узрочну везу са радњама или пропуштањима полиције или државних службеника. Но, компензаторна тужба за накнаду штете није својствена ситуацијама у којима је штета причињена судском грешком или незаконитим поступцима полиције у вези са лишењем слободе поводом расветљавања кривичних дела.¹⁹² У овим случајевима накнаде превазилазе функцију поправљања штетних последица у односу на оштећеног, него имају и функцију кажњавања. Стога су те две друге тужбе управо типичне у остваривању права на накнаду штете због неосноване осуде или неоснованог лишења слободе. Једна од таквих тужби усмерена је на поштрену накнаду и може се захтевати онда када штетна радња полицајца и државног службеника не заслужује посебан друштвени прекор, примера ради због дуготрајног и агресивног испитивања, због испољених ставова расне дискриминације, због непримерено лоших услова смештаја у којима је држао лице лишено слободе.¹⁹³ Трећи вид тужбе треба да обезбеди примерену накнаду у случају окрутног, произвољног или поступања којима се крше основна људска и уставна права оштећеног, при чему је штетник испољио намеру да тако делује и убудуће.¹⁹⁴

Према законодавству Велике Британије, право на накнаду штете због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде не могу лако да остваре они који нису били неосновано осуђени, него су били неоправдано лишени слободе. У редовном грађанском поступку потребно је тачно означити штетника, доказати штетни догађај и већи степен кривице штетника.¹⁹⁵

Осим редовним судским путем кроз парницу против штетника и одговорног лица, оштећени може остваривати свој захтев за накнаду штете управним путем, обраћајући се одговарајућој комисији Владе. Који ће одговарајући правни пут бити за остваривање права на накнаду штете, зависиће од тога да ли се ради о штети причињеној погрешном судском одлуком или је штета проузрокована радњама незаконитог хапшења или неоправдано покренутог поступка. Искључена је могућност кумулације ова два вида поступка, па самим тим и штете.

---

¹⁹¹ Ibidem,

¹⁹² I. Mitchel, Claiming Compensation for Police Misconduct (a Guide to your Rights), 2007, Birmingham, 9-10.

¹⁹³ Ibid., 10.

¹⁹⁴ Ibidem.

¹⁹⁵ Ibidem.

У случају неоснованог лишења слободe и неосноване осуде, у америчком праву постоје две врсте накнаде. И у америчком праву разликује се компензациона од казнене одштете, мада се у пракси постоји тешкоћа за разликовања приликом досуђивања, иако су дати одређени критеријуми. Први показатељ казnenих елемената у одштини може се извести из циља. У зависности од различитих намена компензационе и казнене одштете, износ досуђене одштете се мери на различите начине. Пошто компензациона одштета надокнађује губитак повреде, износ те одштете се мери и строго је ограничен тим губицима.¹⁹⁶ Са друге стране, досуђена казнена одштета не одређује се искључиво, или чак првенствено, губицима које је тужилац претрпео.¹⁹⁷ Уместо тога, досуђена одштета се одређује тежином неправде тежином повреде тужиоца, обимом богатства туженог, профитом кој је тужени остварио својим незаконитим делом, потребом да се одврати тужени и други слични њему од истог понашања.¹⁹⁸ Укратко компензациона тужба има за циљ накнаду за штету а казнена за учињену неправду.

Оштећени право на накнаду штете може остварити у судском поступку, али у том случају мора да докаже кривицу државног службеника, или право на помоћ која се исплаћује из посебног државног фонда. У зависности од деликтног основа, на ком се заснива обавеза накнаде штете, у америчком правном систему разликујемо: неосновано хапшење(false arrest), неосновано лишење слободe (false imprisonment) и нарочито неосновану оптужбу (malicious prosecution).¹⁹⁹ Неосновано хапшење се дефинише као незаконито ограничење личне слободe, без пристанка оштећеног, уз смештај у затвор или други затворен простор, или задржавање у патролним колима или наређење да лице остане у полицијској станици.²⁰⁰ Неосновано лишење слободe се предузима јер, највероватније, постоји законит разлог за хапшење, али је у преткривичном поступку дошло до кршења права оштећеног услед чега далје поступање државног службеника који врши лишење слободe постаје незаконито. Постоји двофазни поступак остваривања права на накнаду штете. Право на накнаду штете се остварује подношењем тужбе суду, али се пре тога мора

---

¹⁹⁶ V. Behr, Punitive Damages in American and German Law – Tendencies towards Approximation of Apparently Irreconcilable Concept, Chicago-Kent Law Review, 2003, 110-111, <https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3389&context=cklawreview>, 24.03.2026.

¹⁹⁷ Ibid, 111.

¹⁹⁸ Ibidem.

¹⁹⁹ Петровић, Мрвић, Н., Петровић, З., op.cit. 17.

²⁰⁰ Ibidem

поднети пријава полицијској комисији. Рок за подношење тужбе је годину дана од дана настанка штете. Оштећеном који докаже да је незаконито хапшен или неосновано лишен слободе досуђује се разумна новчана накнада због губитка времена, физичких повреда, душевног и емоционалног бола.²⁰¹ У случају неосноване осуде не постоји јединствен став у вези са накнадом штете. Статутарне одредбе на основу којих је држава у обавези да надокнади штету неосновано осуђеним лицима постоје у државама, као што су: Нјујорк, Нју Джерси, Алабама, Калифорнија, Илиноис, Ајова, Мејн, Мериленд, Нју Хемпшир, Северна Каролина, Охајо, Тенеси, Тексас, Западна Вирџинија и Висконсин. Као и у другим случајевима, када се заснива право на накнаду штете, тако се и код штета за неосновано лишење слободе или неосновану осуду сматра да је штетном радњом учињен грађански деликт који правно обавезује на накнаду.²⁰² Ово право се реализују одговарајућом тужбом у парничном поступку. У одређеним случајевима могуће је тражити поштрену накнаду, а у одређеним примерима, код окрутног и произвољног поступања штетника, којима се крше основна људска права оштећеног, може се тражити и посебна примерена накнада.²⁰³

---

²⁰¹ Према важећем савезном закону неоправдано затворена особа може добити највише 5.000 долара укупне надокнаде након ослобађања од кривице, без обзира на то колико је година неоправдано провела у затвору. <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/burden/etc/chart.html> 24.03.2026.

²⁰² Петровић, М., *op.cit.* 217 - 218.

²⁰³ *Ibidem.*

6. ЗАКЉУЧАК

Право на накнаду штете због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде је субјективно право оштећеног да захтева од државе да му накнади штету због тога што је водила кривични поступак против њега, који се показао неоснованим, било у смислу неосноване осуде, било у смислу неоснованог лишења слободе. Разлози за увођење ове накнаде у позитивна законодавства заснивао се на преовладавању идеје да оштећени има право на накнаду штете због неосноване осуде и та идеја је текла паралелно са идејом јачањем положаја појединца у друштву у смислу гарантованих људских права. У почетку се накнада признавала за неоправдану осуду, да би се накнада касније проширила и на случајеве неоснованог лишења слободе. И поред признавања накнаде штете због неоправдане осуде, било је супростављених схватања у погледу правне природе те накнаде. Поборници старијих схватања, углавном и противници признавања права на накнаду, сматрали су да у случају признавања права на накнаду, да се та накнада не базира на неком субјективном праву, него да се заснива на помоћи државе. Ипак је преовладала идеја да је реч о субјективном праву оштећеног на накнаду штете услед неоправдане осуде а касније и неоснованог лишења слободе. Право на накнаду и одговарајућа дужност друштвено-политичке заједнице установљени су уставима, међународним конвенција и законима као посебна мера за заштиту слободе, људског интегритета и других личних права грађана. У више одредаба Устава Републике Србије се гарантује слобода и права грађанина и прописује право на рехабилитацију и накнаду штете због неоснованог лишења слободе или неосноване осуде.

Одређивање правне природе накнаде штете због неоснованог лишења слободe и неоснованe осудe, омогућило је даље профилисање правног основа накнаде тако признатe штете. Класична грађанскоправна одговорност, која одговорност за штету види у кривици штетника није могла да да резултата када је у питању накнада штете код неоснованог лишења слободe или неоснованe осудe. Због тога је заузет став да је одговорност државe у случају неоснованог лишења слободe и неоснованe осудe објективна. Односно да је довољно да оштећени докаже да је дошло до неоснованог лишења слободe или неоснованe осудe да би имао право на накнаду штете, наравно под условом да је услед тога претрпео штету,

Управо је неоснованост лишења слободe или неоснованост осудe, када се ради о условима за признање накнаде, први услов који се мора испунити да би се касније утврђивало одсуство других негативних услова. Одсуство одређених негативних услова тичу се чињенице да оштећени није својим недозвољеним поступцима допринео да до неоснованог лишења или неоснованe осудe дође. О неким недозвољеним поступцима закон изричито говори, то је код неоснованe осудe лажно признање, док се о другим изводи закључак у складу са циљем поступка и понашањем који је могао бити од утицаја да до неоснованог лишења слободe или неоснованe осудe дође. У судској пракси, уколико окривљени није пријавио промену пребивалишта или боравишта, и тако постао недоступан правосудним органима, који су услед тога издали налог за хапшење и лишавање слободe, тумачено је као недозвољени поступак услед којег оштећени нема право на накнаду штету због лишавања слободe, иако се на крају поступка показало да је поступак неоправдано вођен против оштећеног. Још један законски разлог који искључује право на накнаду штете услед неоснованог лишења слободe и неоснованe осудe представља одустанак приватног тужиоца од тужбе или оштећеног од гоњења, ако је до тога дошло услед споразума са окривљеним.

Обим накнаде штете који се односи на неосновано лишење слободe и неосновану осуду односи се на материјалну и нематеријалну штету коју је окривљени претрпео у оквиру кривичног поступка који се против њега водио. Материјална штета се односи на изгубљену или умањену зараду и губитком осталих права из радног односа услед тога, накнаду због изгубљеног или погоршаног здравственог стања, накнаду трошкова

првобитног кривичног поступка, док се нематеријална штета односи на повреду угледа, части, затим за претрпљене душевне болове, физичке болове и страх. Обим накнаде поред ових врста штете, који произилази из прописа грађанског и радног права, садржан је и у Законику о кривичном поступку и односи се на признање радног стажа и стажа осигурања, поништај неосноване осуде у казненој евиденцији, забране коришћења података из списка и моралној сатисфакцији

Што се тиче самог поступка за накнаду штете, одредбе Законика о кривичном поступку, које прописују овај поступак, више су материјалне него процесне природе. Тако, код признања радног стажа и осигурања, у једном делу одредби је прописана сама садржина права а у другим деловима поступак који прописује начин остваривања права. Законик о кривичном поступку прописује посебан рок застарелости и уређује наследивост права. Судски поступак је парнични. У парничном поступку се утврђују да ли су испуњени услови за накнаду штете, обим и висина накнаде. Због тога се у теорији и пракси јавила дилема, зашто је овај поступак уопште регулисан правилима Законика о кривичном поступку, када је питање накнаде штете предмет грађанског права и када се питање накнаде штете расправља у оквиру парничног поступка. Ми смо у централном делу рада, објаснили разлоге због чега је то тако, у првом реду да је ту реч о једној правној традицији а затим, да није у складу са циљем друштвене рехабилитације неосновано лишеног слободе или неоснованог осуђеног, да то буде предмет класичних одредаба о накнади штете који су предвиђени одредбама грађанског права. Због тога смо извели закључак да је правна природа овог поступка, специфична, да се ради о једном *sui generis* поступку.

Поступак за накнаду штете услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде се одвија у две фазе. Прва је фаза подношења захтева Министарству надлежном за правосуђе. У оквиру којег постоји надлежна Комисија која одлучује о поднетом захтеву, која усваја или одбија захтев. Више не постоји поступак споразумевања. У случају када Комисија одбије или делимично усвоји захтев оштећеног за накнаду штете услед неоснованог лишења слободе или неосноване осуде, оштећени се може обрати суду како би свој захтев покушао остварити у судском поступку. Питање обавезности вођења управног поступка за ову накнаду штете, био је предмет расправе у теорији и пракси. Ми

смо заузели став да гарантовање права на приступ суду, оштећеном даје за право да се директно обрати суду за остваривање права на накнаду штете, односно да претходно обраћање није процесни услов за подношење тужбе суду, али да изискује неке друге процесне последице за оштећеног.

Законик о кривичном поступку поред других одредби које се односе на поступак неоснованог лишења слободе предвиђа посебан поступак за признавање права на морално задовољење и поступак за признавање радног стажа или стажа осигурања лицу које је било неосновано лишено или неосновано осуђено. Поступак за признавање права на морално задовољење односи се на случај на који се односи неосновано лишење слободе или неоснована осуда неког лица који је приказиван преко средстава јавног обавештавања и тиме био повређен углед тог лица, суд ће у том случају на његов захтев, објавити у новинама или другом средству јавног обавештавања саопштење о одлуци из које произилази неоснованост лишења слободе, односно неоснованост осуде. Ако случај није приказиван преко средстава јавног обавештавања, овакво саопштење ће се, на захтев тог лица, доставити државном органу, органу територијалне аутономије или органу локалне самоуправе, предузећу, другом правном или физичком лицу код кога је лице неосновано лишено слободе или неосновано осуђено у радном односу. Поступак за признавање радног стажа или стажа осигура се одвија пред надлежним органом за питања радног стажа и осигурања. Ово питање се пред овим органом не може поставити самостално. Уколико надлежни орган не призна ову накнаду, оштећени се може обратити суду.

На основу упоредноправне анализе видели смо како је питање накнаде штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде регулисано у европскоконтиненталном и англосаксонском правном систему, као и у правима земаља бивше СФРЈ. Видели смо да се европскоконтинентални систем разликује од англосаксонског по томе што је у првом, одговорност државе за штету, док се у англосаксонском праву накнада заснива на кривици државног службеника. Што се тиче самог поступка, он се у оба ова система одвија и пред управним органом и пред судом. Питање накнаде штете је у правима бивше СФРЈ, прописано на скоро идентичан начин као у праву Републике Србије, с тим што смо запазили да је Република Хрватске ушла процес осамстаљивања овог поступка, на тај

начин што је у процесу доношења посебног закона који ће регулисати питање накнаде штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде.

Из свега наведеног можемо извести један општи закључак; да је поступак за накнаду штете лицу које је било неосновано лишено слободе или неосновано осуђено, један комплексан поступак због тога што је регулисан не само одредбама кривично процесног законодавства, већ и одредбама грађанског и управног права, указује на његову мешовиту природу. Због тога су у праву они аутори који се залажу да се материја накнаде штете због неосноване осуде или неоснованог лишења слободе уреди посебним законом или посебним одредбама, којим ће се целокупна материја ове накнаде штете регулисати у целини или пак делом упућивати на сходну примену других закона, што је у садашњем Законнику о кривичном поступку изостало.

ЛИТЕРАТУРА

Књиге и друга научна дела

1. Антић, О., *Облигационо право*, Правни факултет, Универзитета у Београду, 2009.
2. Vakonyi M., *Naknada štete licima neosnovano lišenim slobode prema mađarskom zakonu*, Зборник радова са XXII међународног научног скупа, Институт за упоредно право, Удружење за одшетно право, Правосудна академија, Београд – Ваљево, 2019.
3. Behr, V., *Punitive Damages in American and German Law – Tendencies towards Approximation of Apparently Irreconcilable Concept*, *Chicago- Kent Law Review*, 2003,
,<https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3389&context=cklawreview>, 24.03.2026.
4. Боранијашевић, В., *Врсте пресуда у парничном поступку* – докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Нишу, 2008.
5. Brežanski, J., *Odgovornost države za štetu u slučaju neopravdane osude ili neosnovanog uhićenja*, https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/JbrezanskiOdgovornost_drzave_za_stetu.PDF, 22.03.2026.
6. Бркић, С., *Рехабилитација: три закона – три значења*, Зборник Правног факултета у Новом Саду, 2008.
7. Бркић, С., *Рехабилитација неосновано осуђених лица*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, 2009.
8. Васиљевић, Т., Грубач, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник Београд, 2011.

9. Вујаклија, Д., *Накнада штете причињене неоправданом осудом и неоснованим лишењем слободe*, Правни живот, Београд, 1982.
10. Вујаклија, Д., *Накнада штете у случајевима неоправдане осуде или неоснованог лишења слободe и друштвена рехабилитација*, Београд 1986, 193.
11. Грубач, М., *Накнада штете за неоправдану осуду и неосновано лишење слободe*, Савремена администрација Београд, 1979.
12. Јекић, З., *Кривично процесно право*, Правни факултет у Београду, Београд, 2003.
13. Ljubanović, V., *Pravo na naknadu štete zbog neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja ili pritvaranja*, Правни вјесник, Osijek, 2019.
14. Марковић, Б., М., *Основ одговорности за штету због неоснованог лишења слободe и неосноване осуде*, Право-теорија и пракса, Универзитет Привредна академија – Правни факултет за привреду и правосуђе, 2014.
15. Миловановић, Д., *Поступак за остваривање права лица неосновано лишеног слободe или неосновано осуђеног*, Зборник Правног факултета у Нишу, 2021.
16. Mitchel, I., *Claiming Compensation for Police Misconduct (a Guide to your Rights)*, Birmingham, 2007.
17. Перовић, С., *Коментар Закона о облигационим односима*, Савремена администрација Београд
18. Петровић, Мрвић, Н., Петровић, З., *Накнада штете због неоснованог лишења слободe и неосноване осуде у страним законодавствима*, Страни правни живот, Београд, 2020.
19. Петровић, М., *Накнада нематеријалне штете због неосноване осуде и неоснованог лишења слободe*, Civitas Нови Сад, 2023.,
20. Стефановић, Златић, М., *Накнада штете због неоправдане осуде и неоснованог лишења слободe*, Анали Правног факултета у Београду, 1970.
21. Шкулић, М., *Поступак за накнаду штете неосновано осуђеним лицима и лицима неосновано лишеним слободe*, Билтен Вишег суда у Београду, Београд, 2011.
22. Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет, Универзитета у Београду, 2014.

Интернет странице

<https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/burden/etc/chart.html> 24.03.2026

<https://www.glosarijum.rs/zastarelost-prava-na-naknadu-stete-zbog-neosnovanog-lisenja-slobode/>, 22.03.2026.

<https://www.glosarijum.rs/naknada-stete-lisenje-slobode/>, 22.03.2026.

Одлуке Европског суда за људска права

Creangă против Румуније, одлука Европског суда за људска права 29226/03 од 23.02.2012., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109226%22%5D%7D>, 01.05.2026.

Engel и др. против Холанидије, одлука Европског суда за људска права 5370/72 од 08.06.1972., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57479%22%5D%7D>, 01.05.2026.

Medvedyev и други против Француске, одлука Европског суда за људска права 3394/03 од 29.03.2010., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97979>, 03.05.2026.

Galstyan против Јерменије, одлука Европског суда за људска права 26986/03 од 15.11.2007., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-83297%22%5D%7D>, 03.05.2026.

G.K. против Пољске, одлука Европског суда за људска права, Водич за примену члана 5 Конвенције – право на слободу и безбедност, <https://cref.pars.rs/docs/ebiblioteka/SE-vodic-clan5-2014.pdf>, 03.05.2026.

Del Rio Prada против Шпаније, Одлука Европског суда за људска права 42750/09 од 21.10.2013., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-127697%22%5D%7D>, 03.05.2026.

X. против Уједињеног краљевства, Одлука Европског суда за људска права 7215/75 од 05.11.1981., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57602%22%5D%7D>, 03.05.2026.

Harkmann против Естоније, одлука Европског суда за људска права 2192/03 од 11.11.2006., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-76300%22%5D%7D>, 03.05.2026.

Ostendorf против Немачке, Одлука Европског суда за људска права 15598/08 од 07.03.2013., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-116954%22%5D%7D>, 03.05.2026.

Epple против Немачке, одлука Европског суда за људска права 77909/01 од 24.03.2005., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-68623%22%5D%7D>, 03.05.2026.

Kreuz против Пољске одлука Европског суда за људска права 28249/95 од 19.06.2001., цитирано према Ljubenić, В.

Устав, међународни документи, закони и остали прописи

Устав Републике Србије - УРС („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021).

Конвенција за заштиту људских права и основних слобода (1950).

Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966).

Законик о кривичном поступку – ЗКП, („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС).

Закон о облигационим односима - ЗОО („Сл. лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ“, бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 18/2020).

Закон о раду- ЗР („Сл. гласник РС“, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – одлука УС, 113/2017, 95/2018 – аутентично тумачење и 109/2025).

Закон о уређењу судова („Сл. гласник РС“, бр. 10/2023).

Закон о парничном поступку-ЗПП („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 – др. закон).

Правилник о саставу и начину рада Комисије за накнаду штете лицима неосновано лишеним слободe или неосновано осуђеним - Правилник (Сл. гласник РС, бр. 156/2020).

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Милица Виријевић

Број индекса 383/2024

Изјављујем

Да је мастер рад под насловом

„ПОСТУПАК ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА НАКНАДУ ШТЕТЕ ЛИЦА НЕОСНОВАНО ЛИШЕНОГ СЛОБОДЕ ИЛИ НЕОСНОВАНО ОСУЂЕНОГ“

- Резултат сопственог истраживачког рада;
- Да мастер рад у целини, а ни у деловима није био предложен за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- Да су резултати коректно наведени и
- Да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

У Косовској Митровици,

Потпис аутора

15.06.2026

M. Virjević